

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

Katedra geografie

Bc. Nikol URBANČÍKOVÁ

**TVORBA PRACOVNÍHO SEŠITU JIŽNÍ A JIHOVÝCHODNÍ ASIE PRO
STŘEDNÍ ŠKOLY**

**(CREATION OF WORKBOOK OF SOUTH AND SOUTHEAST ASIA FOR
SECONDARY EDUCATION)**

Diplomová práce

RNDr. Pavel Ptáček, Ph.D.

Olomouc 2014

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo):	Bc. Nikol Urbančíková (R110756)
Studijní obor:	Učitelství geografie pro SŠ (Z-Hi)
Název práce:	Tvorba pracovního sešitu jižní a jihovýchodní Asie pro střední školy
Title of thesis:	Creation of workbook of south and southeast Asia for secondary education
Vedoucí práce:	RNDr. Pavel Ptáček, Ph.D.
Rozsah práce:	94 stran, 14 vázaných příloh
Abstrakt:	<p>Cílem práce je vytvoření pracovního sešitu pro střední školy na téma jižní a jihovýchodní Asie. Práce také popisuje proces tvorby daných pracovních listů. Při tvorbě pracovního sešitu bylo pracováno s nejnovějšími učebnicemi, články a dalšími zdroji, aby vytvořené pracovní listy byly co nejaktuálnější. Součástí práce jsou nejenom analýzy učebnic, ale také výsledky testování pracovních listů na vybrané střední škole.</p>
Klíčová slova:	pracovní sešit, pracovní list, jižní Asie, jihovýchodní Asie
Abstract:	<p>The aim is to create a worksheet for secondary school on South and Southeast Asia. The thesis also describes the process of creation of the worksheets. When creating a workbook has been working with the latest textbooks, articles and other resources that created worksheets were the most recent. Thesis not analyzes only textbooks, but also the results of worksheets testing on selected secondary school.</p>
Key words:	workbook, worksheet, South Asia, Southeast Asia

Prohlašuji, že jsem pod vedením RNDr. Pavla Ptáčka, Ph.D. tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a uvedla veškerou použitou literaturu a ostatní zdroje.

V Olomouci dne 23.4.2014

.....

Ráda bych zde poděkovala svému vedoucímu diplomové práce panu RNDr. Pavlu Ptáčkovi Ph.D. a paní RNDr. Marcele Gažarové za trpělivost, ochotu a cenné rady, které mi při zpracování diplomové práce byly velice nápomocné. Také bych chtěla poděkovat Mgr. Evě Štanglerové za asistenci a pomoc při zkoušení pracovních listů na Slovanském gymnáziu.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Nikol URBANČÍKOVÁ**
Osobní číslo: **R110756**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obory: **Učitelství geografie pro střední školy**
Historie
Název tématu: **Tvorba pracovního sešitu Jižní a Jihovýchodní Asie pro střední školy**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je vytvořit pracovní sešit, který by zejména studenty středních škol zábavnou a poučnou formou vzdělával v tématu vývoje a současných problémů Jižní a Jihovýchodní Asie. Sešit bude rozdělen do ucelených tematických celků, které komplexním způsobem pokryjí danou problematiku (přírodní podmínky, nerostné suroviny, energetika, populace a její struktura, ekonomický vývoj, politické problémy, regionální struktury, moderní problémy). Autor využije pro svoji práci celou řadu podkladových materiálů ? statistik, atlasů, odborných textů a učebnic a samozřejmě také internetové odkazy a různé televizní či filmové dokumenty.

Diplomová práce bude zpracována v těchto kontrolovaných etapách:

Sestavení osnovy DP (listopad 2011)

Rešerše literatury a dalších informačních zdrojů (únor 2012)

Vytipování rozsahu a obsahu jednotlivých tematických celků (září 2012)

Zpracování grafického návrhu pracovního sešitu (listopad 2012)

Finální podoba pracovního sešitu s možností doplnění, revize (leden 2013)

Odevzdání diplomové práce (duben 2013)

Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Rozsah pracovní zprávy: 20 000 - 24 000 slov
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

BĚLÍK, Václav; JANIŠ, Kamil: Motivační náměty do výuky zeměpisu. Hradec Králové : Gaudeamus, 2008. 105 s.
BIČÍK, Ivan: Regionální zeměpis světadílů: učebnice zeměpisu pro střední školy. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti 2000. 135 s.
HÁJEK, Jan: Vybrané kapitoly z didaktiky geografie. Plzeň : Západočeská univerzita, 2006. 116 s.
KAŠPAROVSKÝ, Karel: Zeměpis II. v kostce: pro střední školy. Praha: Fragment 2008. 184 s.
PLUSKAL, Miroslav: Geografie 3 pro střední školy: regionální geografie světa (učebnice pro gymnázia). Praha: SPN-pedagogické nakladatelství 1998. 136 s.
Odborná a popularizační literatura pro příslušné makroregiony

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Pavel Ptáček, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: 30. listopadu 2011
Termín odevzdání diplomové práce: 10. dubna 2013

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

L.S.

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 30. listopadu 2011

Obsah

1	Úvod	9
2	Cíle a metody práce	10
3	Rešerše literatury	11
4	Rámcové vzdělávací programy	13
4.1	Vymezení Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia	13
4.2	Pojetí a cíle na vyšších gymnáziích v RVP G	14
4.2.1	Pojetí vzdělávání	14
4.2.2	Cíle vzdělávání	14
4.3	Postavení předmětu zeměpis v RVP G	14
4.4	Postavení předmětu zeměpis a tématu diplomové práce v ŠVP vybraných škol	15
5	Učebnice	18
5.1	Historie učebních textů	18
5.2	Struktura učebnice	20
5.3	Funkce učebnice	23
5.4	Hodnocení vybraných učebnic zeměpisu	24
5.4.1	Hospodářský zeměpis: regionální aspekty světového hospodářství	26
5.4.2	Hospodářský zeměpis: globální geografické aspekty světového hospodářství ..	27
5.4.3	Makroregiony světa.	27
5.4.4	Regionální zeměpis světadílů	28
5.4.5	Zeměpis II. v kostce	29
5.4.6	Geografie 3. Regionální geografie světa pro střední školy	29
5.4.7	Celkové zhodnocení učebnic	30
6	Pracovní listy	32
6.1	Tvorba pracovních listů	32
6.2	Druhy úloh	34
6.3	Chyby při tvorbě pracovních listů	37

7	Vymezení zájmového území.....	39
8	Vlastní pracovní listy – návrh pracovního sešitu.....	41
8.1	V podhůří střechy světa.....	43
8.2	Tisíc a jeden... ..	44
8.3	Majestátnost a chudoba.....	46
8.4	Kolébka nejstarší civilizace	48
8.5	V monzunovém zákrytu.....	49
8.6	Lidská barevnost.....	51
8.7	Asijští tygři	53
8.8	Události minulé a současné.....	54
9	Testování pracovních listů.....	57
9.1	Testované pracovní listy celkově.....	57
9.2	Jednotlivé otázky v pracovních listech	58
10	Závěr.....	63
11	Summary	64
12	Seznam použité literatury a internetové zdroje	65
13	Zdroje dat.....	Chyba! Záložka není definována.
14	Seznam příloh.....	71

1 Úvod

Ne jen tak pro nic za nic jsem si vybrala ke studiu na vysoké škole učitelství. Vždy mě zajímalo, jak si vlastně učitel chystá výuku, co všechno je k tomu potřeba a proč učitelé vyučují jen něco. Kolikrát jsem žádala podrobnosti k probíraným tématům, ale vždy mi bylo řečeno: „tohle je spíš samostudium“.

Vždy jsem byla fascinována asijskou kulturou, ať už z dob minulých či současných, ať už jižní nebo východní oblastí. Během svého studia na střední škole se však učivu kontinentu Asie nepřikládala taková váha, což do dnešních dnů považuji za nesprávné. A proto jsem se rozhodla, vybrat si jako téma diplomové práce tvorbu pracovního sešitu, abych do budoucna zpříjemnila hodiny zeměpisu jiným žákům.

Předkládaná diplomová práce se orientuje na tvorbu pracovního sešitu pro střední školy na téma jižní a jihovýchodní Asie. Jedná se o téma velmi zajímavé a poučné. Dle mého názoru by žáci středních škol měli poznávat a znát i jiné než pouze evropské kultury a co se týče kultur asijských, zvláště pak jižních a jihovýchodních, jde o velice odlišné kultury a určitě i zajímavá témata k poznání.

Diplomová práce pracuje nejen s vlastními návrhy pracovních listů, ale i s učebnicemi, jež jsou důležitou součástí každé výuky. Momentálně dostupné učebnice jsou také v této práci blíže analyzovány a srovnávány mezi sebou. Samotné učebnice dokážou žáka velmi dobře motivovat a učitelé pomoci s přípravou kvalitní výuky. Předkládané pracovní listy se snaží kvalitu a motivaci žáků ještě více posunout.

Práce je rozčleněná na jedenáct kapitol, z nichž první tři jsou úvodními kapitolami. Navazuje čtvrtá kapitola, jež charakterizuje rámcový vzdělávací program a školní vzdělávací programy vybraných škol. V páté kapitole pak nalezneme rozbor učebnice obecně spolu s konkrétními rozbory dostupných učebnic pro střední školy. V šesté kapitole je zařazeno povídání o funkci pracovního listu. Sedmá až devátá kapitola již pojednává o hlavním tématu této diplomové práce a to je tvorba pracovního sešitu jižní a jihovýchodní Asie. Zbylé kapitoly jsou opět obecného rázu, najdeme zde například seznam použité literatury či celkové shrnutí práce. U každé kapitoly nalezneme i podkapitoly, které obsah doplňují.

2 Cíle a metody práce

Cílem diplomové práce je vytvořit pracovní sešit pro střední školy na téma jižní a jihovýchodní Asie, který by studenty středních škol zejména zábavnou a poučnou formou vzdělával v tématu vývoje a současných problémů těchto regionů. Sešit je rozdělen do ucelených tematických celků, které komplexním způsobem pokrývají danou problematiku. Účelem tohoto souboru pracovních listů je také zefektivnit a zkvalitnit výuku a vzbudit v žácích větší zájem o daný region.

Co se týče metod zpracování diplomové práce. Využila jsem jich hned několik. V první řadě se jednalo o vyhledání, prostudování a zhodnocení dostupných učebnic pro střední školy. Většinu z nich jsem dohledala ve Vědecké knihovně v Olomouci, případně ostatní jsem našla ve své osobní knihovně. O hodnocení učebnic více vypovídá kapitola 5.4.

Další metodou pak bylo vytvoření souboru pracovních listů na základě nejen zhodnocených učebnic dostupných na trhu, ale i dalších podkladových materiálů jako kupříkladu atlasů, odborných textů, internetových odkazů či jiných zdrojů.

Pracovní listy jsem, stejně jako diplomovou práci, vytvářela v programu Microsoft Word a Microsoft Excel. Samotné mapy, použité v pracovních listech a v předkládané práci byly vytvořeny v programu ArcGIS 10.2.1, aplikaci ArcMap.

3 Rešerše literatury

Předkládaná diplomová práce vychází hned z několika zdrojů literatury. Jedná se o literaturu, která se věnuje převážně obecné didaktice. Existuje mnoho knih, věnující se tomuto tématu, ať už českých nebo případně zahraničních. Nicméně pro účely této diplomové práce bylo čerpáno pouze z české literatury.

V prvních kapitolách, týkající se rámcových vzdělávacích programů a školních vzdělávacích programů bylo čerpáno přímo z RVP pro gymnázia a ŠVP vybraných škol, tedy ŠVP Slovanského gymnázia Olomouc, ŠVP Mendelova gymnázia Opava a ŠVP Biskupského gymnázia Brno.

Tvorba kapitol, týkající se učebnic, jejich struktury a funkce, závisela na pracích autorů Kalhouse a Obsta (2009) Školní didaktika, která se přímo zaměřuje na sekundární školství. Další podstatnou knihou byla Průchova (1998) Učebnice: teorie a analýzy edukačního média, z níž bylo čerpáno především v kapitolách struktura a funkce učebnice. K těmto dvěma kapitolám Průcha nepřispěl pouze zmíněnou literaturou výše, ale i spisem z roku 1987 Učení z textu a didaktická informace.

Dalším významným literárním dílem, použitým v této práci je zcela určitě dílo autora Miloslava Sýkory (1996) a to Učebnice: její úloha v práci učitele a ve studijní činnosti žáků a studentů. Kniha pojednává opět o struktuře, kterou by správné učebnice měly mít a také o historii učebních textů. Pokud jsme se dotkli tématu historie učebnic, bylo taktéž čerpáno z knihy Jana Průchy (2009), která nese název Moderní pedagogika.

U hodnocení jednotlivých učebnic diplomová práce čerpá hned z několika zdrojů literatury. V první řadě se jedná o knihu autora Arnošta Wahly z roku 1983, jež nese název Strukturní složky učebnic geografie. Hlavním zdrojem literatury však byla kniha autorky Zuzany Sikorové (2007) Hodnocení a výběr učebnic v praxi, která problematiku postihovala více do detailů než Wahlovo dílo.

V kapitole zaměřené na druhy úloh byla použita Konstrukce a analýza testů pro přijímací řízení (2007) autorů Byčkovského a Zváry. Autoři dokonale popsali jednotlivé typy úloh, ať už se jednalo o otevřené či uzavřené otázky. Stejně tak i autorka Dana Töllingerová v díle Františka Horáka (1994) Kapitoly z obecné didaktiky: (projektování a realizace výuky).

Co se týče kapitoly týkající se samotných pracovních listů, nejdůležitější literaturou, i když těžko dostupnou, je k tomuto tématu článek autorek Tymrákové, Jedličkové a Hradilové

Pracovní list a tvorba pracovního listu pro přírodovědné vzdělání. K této kapitole také přispěla již zmíněná Školní didaktika (2009) autorů Kalhouse a Obsta.

K analýze dostupných učebnic pro střední školy bylo přivzato hned šest učebnic. Jednalo se o Baarův Hospodářský zeměpis: regionální aspekty světového hospodářství (2008), Bičíkův Hospodářský zeměpis: globální geografické aspekty světového hospodářství z roku 2010, dále pak o Bičíkova díla Makroregiony světa (2010) a Regionální zeměpis světadílů (2010), Kašparovského Zeměpis II. v kostce (2008) a konečně Pluskalovu Geografie 3. Regionální geografie světa pro střední školy (1998).

4 Rámcové vzdělávací programy

Dle zákona č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání, a zároveň podle normy dané novým přístupem kurikulární politiky, se do vzdělávacího systému zavádí nové pojetí výuky, ve formě kurikulárních dokumentů, pro žáky od 3 do 19 let. Dané dokumenty řadíme do dvou úrovní (RVP G, 2007).

Státní úroveň představují Národní program vzdělávání (dále NVP) a rámcové vzdělávací programy (dále RVP). NVP stojí nad RVP, kdy NVP vymezuje platné požadavky v počátečním vzdělávání jako celku. Oproti tomu RVP formuluje již závazné rámce vzdělávání pro předškolní, základní a střední vzdělávání. Další úrovní je úroveň školní, kdy se prostřednictvím tzv. školních vzdělávacích programů (dále ŠVP), které si školy dle RVP vytváří samy, uskutečňuje výuka na jednotlivých školách (RVP G, 2007).

4.1 Vymezení Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (dále RVP G), podle něž začala dne 1. září 2009 vyučovat všechna čtyřletá gymnázia a vyšší stupně víceletých gymnázií¹, vytvořil výzkumný ústav pedagogický v Praze. RVP G, společně s RVP GSP², byl dne 24. července 2007 schválen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

RVP G je brán jako otevřený dokument, který bude dle zkušeností a nových potřeb žáků a učitelů doplňován a inovován. Dnes RVP G (2007) usiluje o plnění těchto principů:

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia:

- je určen pro tvorbu na čtyřletých gymnáziích a vyšším stupni víceletých gymnázií;
- stanovuje základní vzdělávací úroveň pro všechny absolventy gymnázií, kterou musí škola respektovat ve svém školním vzdělávacím programu;
- specifikuje úroveň klíčových kompetencí, jíž by měli žáci na konci vzdělávání na gymnáziu dosáhnout;
- vymezuje závazný vzdělávací obsah – očekávané výstupy a učivo;
- zařazuje jako závaznou součást vzdělávání průřezová témata s výrazně formativními funkcemi;

¹ Vzdělání na nižším stupni víceletých gymnázií se řídí Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání (RVP ZV).

² Jedná se o Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou.

- podporuje komplexní přístup k realizaci vzdělávacího obsahu, včetně možnosti jeho vhodného propojování, a předpokládá volbu různých vzdělávacích postupů, různých metod a forem výuky ve shodě s individuálními potřebami žáků;
- umožňuje modifikaci vzdělávacího obsahu pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných.

4.2 Pojetí a cíle na vyšších gymnáziích v RVP G

4.2.1 Pojetí vzdělávání

Během studia na gymnáziích by žáci měli být motivováni k rozvíjení získaných poznatků a dovedností v dalších etapách života. Proto musí gymnázia vytvářet motivačně náročné studijní prostředí, ve kterém si žáci osvojí nejen významné vědomosti a dovednosti, ale i hodnoty a postoje, tzv. klíčové kompetence, které dále dokáží využít v osobním, občanském a samozřejmě profesním životě.

Gymnázia dále poskytují žákům širokou vzdělanostní základnu, kdy se však žákům nesnaží předat co největší množství informací, fakt a dat, nýbrž apelují na to, aby se žáci získané poznatky naučili zařazovat do smysluplného kontextu životní praxe a aby je také mohli dále rozvíjet v procesu celoživotního vzdělávání.

Absolventi gymnázií by tedy měli být vybaveni zejména systematickou strukturou vědění, klíčovými kompetencemi a všeobecným rozhledem, jež umožňují pokračování studia na vysokých školách či jiných vzdělávacích institucích terciárního typu, a také by měli být připraveni na občanský život a profesní specializaci (RVP G, 2007).

4.2.2 Cíle vzdělávání

Dle RVP G (2007) usiluje vzdělávání na čtyřletých gymnáziích a vyšším stupni víceletých gymnázií o tyto cíle vzdělávání:

- vybavit žáky klíčovými kompetencemi na úrovni, kterou předpokládá RVP G;
- vybavit žáky širokým vzdělanostním základem na úrovni, kterou popisuje RVP G;
- připravit žáky k celoživotnímu učení, profesnímu, občanskému i osobnímu uplatnění.

4.3 Postavení předmětu zeměpis v RVP G

RVP G je rozdělen do osmi vzdělávacích oblastí, které jsou tvořeny jedním vzdělávacím oborem nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory (RVP G, 2007).

Podle RVP G (2007) se jedná o těchto osm vzdělávacích oborů:

- **Jazyk a jazyková komunikace** (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk);
- **Matematika a její aplikace** (Matematika a její aplikace);
- **Člověk a příroda** (Fyzika, Chemie, Biologie, Geografie, Geologie);
- **Člověk a společnost** (Občanský a společenskovední základ, Dějepis; Geografie);
- **Člověk a svět práce** (Člověk a svět práce);
- **Umění a kultura** (Hudební obor, Výtvarný obor);
- **Člověk a zdraví** (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova);
- **Informatika a informační a komunikační technologie** (Informatika a informační a komunikační technologie).

Z výše uvedeného rozdělení vzdělávacích oblastí v RVP G vyplývá, že zeměpis, jako jediný předmět, zapadá hned do dvou ze zmíněných vzdělávacích oblastí. Jedná se o vzdělávací oblast Člověk a příroda, kde je zeměpis reprezentován v oborech geografie a geologie a dále ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost, kde se objevuje zeměpis opět v oboru geografie.

Přesah předmětu zeměpis do dvou vzdělávacích oblastí v RVP G je dán jeho různorodostí. Proto nelze vymezit pouze jednu vzdělávací oblast, kde by se předmět hodil.

Pokud se nyní podíváme na obory geografie a geologie, dovolím si tvrdit, že všechen vzdělávací obsah těchto oborů, jenž najdeme v RVP G, je na většině gymnázií vyučován v předmětu zeměpis. Jestliže se ještě blíže podíváme na tematickou oblast, kterou se zabývá tato diplomová práce, makroregiony jižní a jihovýchodní Asie, v RVP G ji lze zařadit nejen do vzdělávacího obsahu Regiony, ale i do vzdělávacích obsahů Přírodní prostředí, Sociální prostředí a Životní prostředí. Toto vyplývá z uvedených očekávaných výstupů žáka.

4.4 Postavení předmětu zeměpis a tématu diplomové práce v ŠVP vybraných škol

Postavení předmětu zeměpis se v pojetí různorodých školních vzdělávacích programů (ŠVP) velice liší nejen v případě odlišných druhů středních škol, ale také při porovnání ŠVP u středních škol stejného zaměření.

Obecně lze říci, že se v České republice předmět zeměpis vyučuje především na gymnáziích a na pouze některých typech středních škol. Někde je zeměpis zahrnut pouze jako volitelný předmět, jinde zase jsou mezi volitelnými předměty zahrnuty již konkrétní zeměpisné obory (fyzická geografie, socioekonomická geografie, apod.). Vzhledem k tomu, že tématem diplomové práce je jižní a jihovýchodní Asie, zaměřila jsem se v porovnání jednotlivých školních vzdělávacích programů na ŠVP tří gymnázií.

Zeměpis jako předmět se dle ŠVP Slovanského gymnázia Olomouc (SGO) vyučuje od 1. do 3. ročníku čtyřletého studia (v případě osmiletého studia se jedná o 5. – 7. ročník), vždy po dvou hodinách týdně. Gymnázium také disponuje různými druhy volitelných předmětů, zaměřených na zeměpis. Kromě Semináře ze zeměpisu se také jedná o volitelný předmět Regionální geografie, Socioekonomická geografie, Geoinformatika či Světová ohniska napětí.

Co se týče zařazení tématu jižní a jihovýchodní Asie, dané téma se probírá ve 3. ročníku (v 7. ročníku v případě osmiletého studia), v rámci regionální geografie Asie. Ostatně celý 3. ročník je věnován regionální geografii světa, přičemž regionální geografie Asie připadá přibližně na měsíc březen.

V Opavě na Mendlově gymnáziu (MGO) se v klasické třídě stejně jako na SGO předmět zeměpis vyučuje první tři ročníky čtyřletého studia (případně 5. – 7. ročník osmiletého studia), taktéž po dvou hodinách týdně. Dle ŠVP Mendelova gymnázia se zde ale můžeme setkat se speciálními třídami, zaměřenými na přírodní vědy, kde se zeměpis vyučuje po celou dobu studia, tudíž celé čtyři roky (v případě osmiletého studia toto neplatí).

Zařazení tématu jižní a jihovýchodní Asie připadá u čtyřletého studia na začátek 2. ročníku (září), u osmiletého studia pak zhruba na měsíce prosinec až leden 6. ročníku. Z volitelných předmětů zde existuje pouze Seminář ze zeměpisu, tématu se však i lehce dotýká seminář Politologie a mezinárodní vztahy.

V případě ŠVP posledního gymnázia, Biskupské gymnázium Brno je zeměpis také zařazen do 1. – 3. ročníku v případě čtyřletého studia a 5. – 7. ročníku při osmiletém studiu. Stejně jako u MGO i Biskupské gymnázium má nejen klasické, ale i přírodovědně zaměřené třídy, nicméně i v těchto třídách se předmět zeměpis vyučuje stejně jako v klasických třídách. Hodinová dotace činí 2 hodiny týdně.

Oblast jižní a jihovýchodní Asie je zařazena na začátek druhého ročníku v případě čtyřletého studia. Zvláštní je zařazení celku v ŠVP Biskupského gymnázia u studia osmiletého. Nejen s tématem jižní a jihovýchodní Asie, ale i s celou regionální geografii Asie se setkáváme pouze ve 2. ročníku nižšího gymnázia, poté již ne.

Kdybychom si měli zařazení tématu jižní a jihovýchodní Asie do ŠVP zkoumaných škol hromadně shrnout, vyšla by nám tato tabulka:

Tab. 1 Porovnání vybraných škol dle ŠVP.

škola		Slovanské gymnázium Olomouc	Mendelovo gymnázium Opava	Biskupské gymnázium Brno
výuka zeměpisu	čtyřleté studium	1. - 3. ročník	1. - 3. ročník	1. - 3. ročník
	osmileté studium	5. - 7. ročník	5. - 7. ročník	5. - 7. ročník
časová dotace		2 hodiny týdně	2 hodiny týdně	2 hodiny týdně
téma jižní Asie a jihovýchodní Asie	čtyřleté studium	3. ročník	2. ročník	2. ročník
	osmileté studium	7. ročník	6. ročník	nevyučuje se
volitelné předměty		Seminář ze zeměpisu, Regionální geografie, Socioekonomická geografie Světová ohniska napětí, Geoinformatika,	Seminář ze zeměpisu, Politologie a mezinárodní vztahy	Seminář ze zeměpisu

Z tabulky výše lze krásně pozorovat, jak se vybraná gymnázia shodují, v případě časové dotace a výuce zeměpisu v jednotlivých ročnících, a zároveň liší. Tyto odlišnosti jsou právě zapříčiněny novým pojetím výuky, jež je v platnosti od roku 2004, a při podrobnějším pohledu zjišťujeme, že se jedná zejména o zařazení tématu jižní a jihovýchodní Asie do výuky v jednotlivých ročnících. Právě zařazení jednotlivých témat do výuky získalo s příchodem školních vzdělávacích programů volnější ruku.

5 Učebnice

Charakterizovat učebnici jako pomůcku žáka při učení či učitele při vyučování je správné, avšak důležité je, z jakého pohledu se momentálně na učebnici díváme. Zmíněný pohled je pohled pedagogický. Dle Kalhouse, Obsta (2009) lze charakteristiku učebnice vnímat i z dalších hledisek. Ve vztahu k učebním osnovám je učebnice vnímána jako konkretizace projektu didaktického systému daného vyučovacího předmětu. Z hlediska vztahu učebnice k procesu výuky je učebnice vnímána jako model scénáře vyučovacího procesu.

Dle mého názoru jsou všechny tyto charakteristiky učebnice správné a důležité. Nicméně nejvíce se ztotožňuji s názorem, že učebnice je základní vyučovací a učební prostředek, který konkretizuje výchovné a vzdělávací cíle učebních osnov, vymezuje rozsah a obsah učiva a poskytuje podklady pro vypěstování intelektuálních a praktických dovedností, stanovených učebními osnovami (Kalhous, Obst, 2009).

O využití učebnic v hodinách i mimo ně rozhodují především učitelé. Ti se rozhodují nejen na základě cílů a charakteristik vyučovacího předmětu, ale i na základě samotných učebnic, jejichž zpracování ne vždy vyhovuje učitelům, ba i samotným žákům. Na druhou stranu je známo, že mnoho učitelů raději než učebnicím dávají přednost knihám, což má za následek to, že žáci nedokáží pracovat s učebnicovými texty, například neumí najít hlavní myšlenku textu (Kalhous, Obst, 2009).

Ať už je chyba na straně učebnice či učitele, nebude se tomuto tématu dále věnovat. Místo toho se podrobněji věnuji samotným učebnicím, konkrétně historii učebních textů, struktuře učebnice a v neposlední řadě i funkci učebnice.

5.1 Historie učebních textů

První učebnice, jež se nám zachovaly, objevili archeologové v oblastech starověké Mezopotámie, Egypta a Číny. Jejich stáří se odhaduje na několik tisíc let před Kristem. Proto můžeme směle tvrdit, že učebnice či učebnicové texty jsou s námi téměř od počátků vyspělé civilizace (Průcha, 2009).

Tehdejší učebnice však nevypadaly jako učebnice dnešní. První texty, určené k výuce jiných lidí, byly do hliněných destiček vyryty klínovým písmem nebo také napsány na pergamenové svitky. Co se týče funkce těchto starověkých učebních textů, jednalo se zejména o popis činností při vykonávání náboženských rituálů. Další důležitá témata, která řešily starověké učebnice, byla astronomická měření či poznatky o nově vznikajících vědeckých oborech jako aritmetika, geometrie či medicína (Průcha, 2009).

Pokud se v historii učebnic posuneme do antického Řecka a Říma, tak už zde byly učebnice považovány za důležitý zdroj informací, a proto byly také běžně používány v antických školách (Průcha, 2009). Mezi nejvýznamnější učebnice, jež v té době vznikly, určitě řadíme učebnici Marka Fabia Quintiliana *Institutionis oratoriae libri XII*, česky *Základy rétoriky*, která ještě dlouho po jejím vzniku nebyla překonána ve smyslu mistrovské práce autora, jež i po stránce pedagogické byla velkým přínosem pro antickou dobu (Sýkora 1996).

Další velkou etapou v historii učebnic je nepochybně uznání křesťanství jako státního náboženství v Římské říši v roce 313 n. l. tzv. Ediktem milánským. Ke své existenci potřebovala křesťanská církev mnoho vzdělaných kněží, jež by ovládali univerzální jazyk té doby – latinu. Proto vznikaly mnohé učebnice latiny, například ve 4. století n. l. tzv. učebnice Donatova či v 6. století n. l. učebnice Priscianova, a postupem času se i samotná latina stala vyučovacím jazykem na většině škol. Latinský jazyk byl brán jako spojovací prvek při formování evropské vzdělanosti (Sýkora 1996).

Koncem 12. století byla sepsána učebnice latinské gramatiky tzv. *Doctrinale*, jejímž autorem byl Alexandr de Villa Dei. Gramatika byla nejen v této době, ale po celý středověk hlavní studijní předmět na středním stupni tehdejšího vzdělání. Samotné učebnice tvořily významnou složku vyučovací hodiny. F. Graves ve svém díle *A Student's History of Education* (1923) vylíčil středověký styl vyučování, při němž převažovaly především učitelovi aktivity a to tak, že učitel předčítal z učebnic a žáci si text zapisovali na tabulky (Sýkora 1996).

V 15. a 16. století se vývoj učebnic výrazně zrychlil. Výrazný rozvoj učebnic můžeme pozorovat od vynálezu knihtisku (Průcha, 2009). Samotné učebnice začínaly být přizpůsobovány více žákům a to zejména z důvodu lepšího pochopení učiva žáky. Obecná (gramatická) pravidla jsou v učebnicích vysvětlovány na konkrétních příkladech a vzorech. Od 17. století učebnice rozlišují náročnost textu, tím pádem jsou jednotlivé učebnice používány na různých stupních škol. Postupem času se také začíná vyučovat v mateřských jazycích, a proto vznikaly různé slovníky, zejména latinské. Také se v učebnicích objevují úlohy ke cvičení, jež předtím neexistovaly (Sýkora 1996).

Důležitým průkopníkem ve vytváření moderních učebnic byl Jan Amos Komenský. Hlavně jeho díla *Dveře jazyků otevřené* (1631) nebo *Svět v obrazech* (1658). Právě v druhé jmenované můžeme spatřit modernost při vytváření učebnic. Tato kniha totiž kombinuje textové komponenty s komponenty obrázkovými. Tento nový didaktický prostředek pozorujeme i v dnešních moderních učebnicích. V neposlední řadě zde musí být zmíněn i Komenského teoretický počín a to konkrétně dílo *Velká didaktika* (1657), kde uvedl nejdůležitější požadavky

na vlastnosti textu, jež patří k neodmyslitelné součásti každé učebnice. Jednalo se hlavně o srozumitelnost textu či dialogickou formu sepsání textu, jež podle něj dětská mysl nejlépe pochopí. Učebnice by tedy hlavně měla oplývat komunikativními vlastnostmi (Průcha, 2009).

Vedlo těchto poznatků o vytváření učebnic, existuje i mnoho novějších vlastností, které by každá učebnice měla mít. Moderní pedagogika je všechny pojmenovává a především sleduje a ověřuje, jestliže i dnešní učebnice zachovávají tyto vlastnosti (Průcha, 2009).

5.2 Struktura učebnice

Vymezení struktury učebnice je užitečnou věcí a to zejména z toho důvodu, že dokáže charakterizovat tzv. strukturní prvky učebnice, čímž rozumíme jednotlivé složky, které učebnici tvoří (Sýkora, 1996).

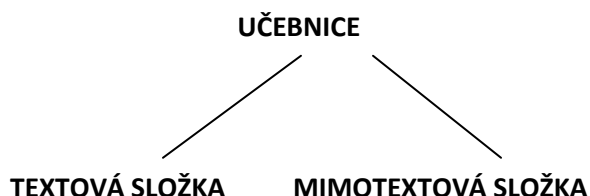
Při hledání neznámější struktury učebnic jsem narazila na hned několik modelů, které však všechny vycházejí z jednoho systému, jež vytvořil D. D. Zujev. Abychom mohli jednotlivé struktury porovnat, vybrala jsem dvě upravené verze od autorů J. Průchy (1998) a M. Sýkory (1996).

Dle Průchy (1998) lze strukturní komponenty učebnice upřesnit definicí D. D. Zujeva:

„Strukturním komponentem školní učebnice je určitý blok prvků, který je v těsném vzájemném vztahu s jinými komponenty učebnice (s nimiž v souhrnu vytváří celistvý systém, má přesně vymezenou formu a své funkce realizuje pomocí svých vlastních prostředků).“

Průcha (1998) definici vysvětluje tím, že učebnice je vlastně hierarchicky členěný systém, kdy jednotlivé komponenty plní na základě vzájemné propojenosti různé funkce.

Obecný model pak dle Průchy (1998) vypadá takto:

Podrobnější model struktury učebnice pak autor uvádí několik modelů, přičemž názorně si vybral model učebnice fyziky M. Bednařika (1981):

A. VÝKLADOVÉ SLOŽKY

1. Výkladový text
 - a) výchozí text
 - b) objasňující text
 - c) popis pokusu
 - d) základní text
 - e) aplikační text
 - f) shrnující text
 - g) přehled učiva
2. Doplnující text
 - a) úvodní text
 - b) text určený k četbě
 - c) dokumentační text
3. Vysvětlující text
 - a) vysvětlivky
 - b) text k obrázkům

B. NEVÝKLADOVÉ SLOŽKY

1. Procesuální aparát
 - a) otázky a úkoly k zpevnění vědomostí
 - b) otázky a úkoly vyžadující aplikaci vědomostí
 - c) otázky a úkoly k osvojení vědomostí
 - d) návody k pokusům
 - e) pokyny k činnosti
 - f) odpovědi a řešení
2. Orientační aparát
 - a) nadpisy
 - b) výhmaty
 - c) odkazy
 - d) grafické symboly
 - e) rejstříky
 - f) obsah

3. Obrazový materiál

- a) obrazy nahrazující věcný obsah výkladových komponentů
- b) obrazy rozvíjející věcný obsah výkladových komponentů
- c) obrazy doplňující věcný obsah výkladových komponentů

Dle Sýkory (1996) nelze vytvořit přesný model struktury, kterým by se mohly řídit všechny učebnice. Podle něj především záleží na funkci učebnice (viz níže), která je nejdůležitějším aspektem k tomu, aby byla vytvořena příslušná struktura jednotlivé učebnice. I přes tato tvrzení zde uvádí upravený model struktury učebnice dle Zujeva (1977):

A. VÝKLADOVÉ TEXTY

- 1. Základní text
- 2. Doplnkové texty
 - a) slovo čtenáři
 - b) dokumentační materiály
 - c) materiály k nepovinnému osvojení
- 3. Vysvětlující texty
 - a) poznámky a vysvětlivky
 - b) slovníčky
 - c) abecední seznamy

B. NEVÝKLADOVÉ SLOŽKY

- 1. Aparát řízení procesu osvojování
 - a) otázky
 - b) úkoly
 - c) tabulky
 - d) odpovědi
- 2. Ilustrační materiály
 - a) technické a předmětné ilustrace
 - b) obrázky, schémata, plánky, diagramy aj.
 - c) fotografie, koláže
 - d) mapy
- 3. Orientační aparát
 - a) předmluva, úvod
 - b) obsah
 - c) rozdělení na jednotlivé části, prostředky grafické úpravy
 - d) znaky a symboly

- e) věcné a jmenné rejstříky
- f) bibliografie
- g) záhlaví

Porovnávat tyto dvě struktury nemá příliš význam z důvodu uvedeného výše, kdy obě vycházejí z modelu struktury učebnic od Zujeva. Kdybychom je přece jen porovnali, všimneme si, že se nejen v mnohém shodují, ale i v mnohém liší.

5.3 Funkce učebnice

„Funkcí učebnice se rozumí role, předpokládaný účel, který má tento didaktický prostředek plnit v reálném edukačním procesu“ (Průcha, 1998). Ale ne každá učebnice dokáže tuto roli splnit. Dle Průchy (1998) je na vině převážně špatné zpracování jednotlivých učebnic.

Na funkci učebnic můžeme nahlížet dvěma způsoby (Průcha, 1998):

1. **Funkce učebnic pro žáky:** Učebnice jsou pramenem, z nichž se žáci učí s osvojují si nejen poznatky, ale i dovednosti, hodnoty, normy, postoje aj.
2. **Funkce učebnic pro učitele:** Učebnice jsou pramenem, s jehož využití učitelé plánují obsah učiva, ale i přímou prezentaci tohoto obsahu ve výuce, hodnocení vzdělávacích výsledků žáků aj.

Jestliže se zaměříme na funkci učebnic pro žáky, existuje mnoho odlišných klasifikací. Průcha (1987 a 1998) zmiňuje podle něj nejpodrobnější klasifikaci a to Zujevovo pojetí funkcí učebnic. Podle Zujeva, v díle Školnyj učebnik (1983) se jedná o tyto funkce:

1. **Informační** – funkce učebnic jako základní informační zdroj o obsahu vzdělání pro žáky;
2. **Transformační** – učebnice poskytují didaktickou interpretaci poznatků vědy a celkového společenského poznání;
3. **Systematizační** – učebnice rozdělují učivo podle předmětů, ročníků, stupňů a typů škol;
4. **Zpevňovací a kontrolní** - učebnice umožňuje žákům pod vedením učitele vytvářet činnost k osvojování učiva a k orientaci v učivu;
5. **Sebevzdělávací** – učebnice stimuluje žáky k samostatnému osvojení učiva, vytváří u nich učební motivaci a vzdělávací potřeby;
6. **Integrační** – učebnice poskytuje základ k chápání a integrování informací, které žáci získávají z různých zdrojů;
7. **Koordinační** – učebnice zajišťuje koordinaci při využívání dalších didaktických prostředků, které na ni navazují

8. **Rozvojově výchovná** – učebnice přispívá k aktivnímu formování rysů harmonicky rozvinuté osobnosti žáků

Zmíněné funkce se však v učebnicích konkrétního zaměření vyskytují různě. Některé jsou zastoupeny více, jiné méně (Průcha 1987).

5.4 Hodnocení vybraných učebnic zeměpisu

Dle Wahly (1983) se při výzkumu jednotlivých učebnic užívají různé metody. Sám Wahla je člení na:

- **metody analýzy učebnic** – například z hlediska koncepce, struktury, obsahu...
- **metody výzkumu učebnic při jejich používání v procesu vyučování a učení** – metoda pozorování, ankety, rozhovory...
- **metody testování učebnic**
- **metody srovnávací** – srovnávání kvalitativních a kvantitativních parametrů učebnic, mezinárodní srovnávání učebnic...

Oproti tomu Sikorová (2007) klasifikuje přístupy ke zkoumání učebnic do tří skupin:

- **výzkumy orientované na proces** – zkoumají učebnice z hlediska jejich životních cyklů, tzn.: koncept učebnice, tvorba učebnice, vydávání, schvalování, marketink, výběr, distribuce
- **výzkumy orientované na užívání** – zkoumají fungování učebnice ve výuce, tzn.: postavení učebnice ve výuce, frekvence použití, vlivu učebnic na výstupy učení žáků, efektivitu učení z učebnice...
- **výzkumy orientované na produkt** – zkoumají učebnice jako samostatné jednotky, tzn.: jejich vlastnosti, charakteristiky, rysy, např. obsahové analýzy, analýzy obtížnosti textu...

Na analýzu učebnic lze nahlížet dvěma způsoby. Prvním způsobem je výzkumná analýza učebnic odborníky, druhým pak praktické hodnocení učebnic učiteli (Sikorová, 2007). Osobně jsem se zaměřila spíše na druhý způsob. Který využívá k analýze vybraných učebnic tzv. rastry. Dle Sikorové (2007) se dá pojem rastr definovat jako „nástroj k hodnocení učebnic, který má podobu seznamu hodnotících kritérií. Jde o formu dotazníkových položek, na které posuzovatel reaguje, a na základě promyšlených odpovědí pak může fundovaněji přistupovat k rozhodnutí o výběru učebnice.“

Použití rastru se dá dle Sikorové (2007) shrnout do třech bodů:

- vytvoření vlastního nástroje k hodnocení učebnic (rastru)
- posouzení učebnic pomocí rastru
- interpretace výsledků

Vzhledem k tomu, že neexistuje obecně přijatá taxonomie vlastností, které musí být v učebnicích hodnoceny, je v této diplomové práci k hodnocení učebnic použit vlastní model rastru inspirovaný Sikorovou (2007).

Tab. 2 Model rastru pro hodnocení učebnic.

Rastr pro hodnocení učebnic	
Hodnotící kritéria	Ano - Ne
I. kategorie: Přehlednost	
Má učebnice přehlednou strukturu?	
Je vnitřní struktura textů v učebnici přehledná?	
II. kategorie: Přiměřená obtížnost a rozsah učiva	
Jsou zadání úloh a cvičení a formulace otázek v učebnici jasné a srozumitelné?	
Jsou výklad a vysvětlování v učebnici pro žáky srozumitelné a snadno pochopitelné?	
III. kategorie: Odborná správnost	
Obsahuje učivo v učebnicích odborně správné poznatky?	
IV. kategorie: Motivační charakteristiky	
Jsou výběr učiva v učebnici a úlohy a otázky pro žáky zajímavé?	
Jsou v učebnici užívány grafické prostředky?	
V. kategorie: Řízení učení	
Vyžadují úlohy také řešení problémů, objevováním tvořivou činnost apod. a ne jen reprodukci učiva?	
Vedou texty v učebnici k uvažování, kritickému myšlení, hodnocení apod.?	
Poskytuje učebnice dostatek možností k procvičování a opakování učiva?	
VI. kategorie: Obrazový materiál	
Jsou ilustrace (tabulky, mapky, schémata, grafy) v učebnici jasné a smyslupné?	
Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu?	
VII. kategorie: Shoda s kurikulárními materiály	
Je výběr učiva v souladu s kurikulárními dokumenty (RVP)?	
VIII. kategorie: Ergonomické a typografické vlastnosti	
Jsou druh a velikost písma v učebnici přiměřené?	
IX. kategorie: Doplnkové texty a materiály	
Vydalo nakladatelství také pracovní sešit pro žáky k dané učebnici?	
Je k dispozici příručka pro učitele k dané učebnici?	
X. kategorie: Zpracování učiva	
Je odborný rozsah v učebnici prezentován také ve vztahu k jiným oborům?	
Je v učebnici uvedeno, proč je nutné se učit určité poznatky a dovednosti?	

Existuje mnoho učebnic geografie pro střední školy, které byly schváleny Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. V každé z nich můžeme najít libovolnou zmínku o zkoumaném území. Pro potřeby této diplomové práce bylo k analýze momentálně dostupných učebnic pro střední školy vybráno šest učebnic, které se daným tématem zabývají podrobněji. Jedná se o tyto publikace:

1. **BAAR, V. Hospodářský zeměpis: regionální aspekty světového hospodářství. Praha 2008.**
2. **BIČÍK, I. a kol. Hospodářský zeměpis: globální geografické aspekty světového hospodářství. Praha 2010.**
3. **BIČÍK, I. a kol. Makroregiony světa. Praha 2010.**
4. **BIČÍK, I. a kol. Regionální zeměpis světadílů. Praha 2010.**
5. **KAŠPAROVSKÝ, K. Zeměpis II. v kostce. Praha 2008.**
6. **PLUSKAL, M. a kol. Geografie 3. Regionální geografie světa pro střední školy. Praha 1998.**

5.4.1 Hospodářský zeměpis: regionální aspekty světového hospodářství

První zmiňovaná učebnice Hospodářský zeměpis od autora Vladimíra Baara je určena pro obchodní akademie a jiné střední školy. Z tohoto daného faktu nemůžeme učebnici příliš vyčítat její rozsah, jenž činí 111 pouze stran. Dle mého názoru by se učebnice rozhodně neměla používat na gymnáziích.

Pokud se podíváme na hodnocení této učebnice dle rastru výše (příloha č. 1), povšimneme si, že počet odpovědí Ano – Ne na uvedená hodnotící kritéria je vyrovnaný (Ano – 9x, Ne – 9x). Kladně jsou hodnoceny především kategorie II., III., IV. a VII., z nichž za nejpovedenější považují kategorii II., tedy Přiměřenou obtížnost a rozsah učiva. Učebnice je, vzhledem k jejímu využití na jiných středních školách než na gymnáziích, pro žáky doopravdy přiměřeně obtížná a také srozumitelně vysvětlená. Také přítomnost slovníčku, i když velice stručného, na konci učebnice považují za důležité k vysvětlení některých vybraných pojmů.

Naproti tomu však učebnice nedisponuje velkým množstvím důležitých charakteristik, které jsou v dnešní době u učebnic považovány za nezbytné. Jedná se zejména o provázání příslušného učiva s jinými obory nebo zcela chybí úlohy, při kterých by žáci interpretovali text či vysvětlovali význam a smysl, zdůvodňovali, odvozovali apod. Velkou chybou je i nedostatek grafických prvků (obrázky, grafy, tabulky, apod.), se kterými by žáci mohli dále pracovat. Za jednu z největších nevýhod také považují to, že k učebnici nebyl vydán pracovní sešit ani v samotné učebnici se nevyskytuje žádný pracovní list.

Celkově učebnici hodnotím jako průměrnou. Učebnice nenadchne, ale ani neurazí. Osobně bych tuto učebnici spíše nevyužívala, případně využívala pro výuku na ostatních středních školách, ne na gymnáziích.

5.4.2 Hospodářský zeměpis: globální geografické aspekty světového hospodářství

Druhou analyzovanou učebnicí v pořadí je Hospodářský zeměpis, tentokrát od hlavního autora Ivana Bičíka. Učebnice je stejně jako první zmiňovaná určená pro obchodní akademie a jiné střední školy. Je však novějšího vydání. Její rozsah činí 95 stran a stejně jako Baarův Hospodářský zeměpis bych i tuto učebnici určitě nedoporučila k použití na gymnáziích.

Bičíkův Hospodářský zeměpis dle rastrového hodnocení (příloha č. 2), dopadl o něco lépe než první analyzovaná učebnice (v konečném součtu tedy 11x Ano a 7x Ne). Mezi nejlepší kategorie opět patřily kategorie II., III., IV., VII. a nově také kategorie V. Řízení učení, jež je v porovnání s předchozí učebnicí mnohem lépe postihnuta a dodržována. Je zde dostatek možností k procvičování učiva a také v jednotlivých úlohách je kladen důraz na kritické myšlení žáků a jejich tvořivou činnost.

Co se týče záporných parametrů učebnice, je to převážně stejné jako u první analyzované učebnice. Velikost písma stejně jako v předchozím případě není přiměřená a zastoupení kategorií XI. – X. opět zcela chybí. Také nedostatek obrazových materiálů, dle mého názoru jednou z nejdůležitějších částí každé učebnice, celkovému hodnocení učebnice nepřidá.

Celkově Bičíkův Hospodářský zeměpis považuji stejně jako Baarův Hospodářský zeměpis za průměrný. Opět bych nedoporučila využívat učebnici na gymnáziích, a pokud ano, bylo by vhodné k učebnici vytvořit alespoň pro žáky poutavé pracovní listy.

5.4.3 Makroregiony světa

U v pořadí třetí analyzované učebnice, jejímž hlavním autorem je opět Ivan Bičík, musím poprvé pochválit zejména její barevnost, jež se u předchozích dvou učebnic nevyskytovala, a také její formát A4, který je dle mého názoru nejideálnějším formátem pro všechny učebnice (předchozí učebnice mají formát A5). Učebnice má 148 stran, je určena především pro gymnázia a zabývá se, jak již z názvu vyplývá regionální geografii světa.

Učebnice Makroregiony světa je podle mého názoru jednou z nejlepších nynějších učebnic, schválenou Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Z hodnocení učebnice (příloha č. 3) je zřejmé, že z osmnácti možných, získala 13x Ano, u kategorií I. – VII. a 5x Ne u zbylých kategorií, tedy VIII. – X. Jako nejpovedenější kritérium učebnice hodnotím určitě její grafický obsah. V učebnici se nachází nejen mnoho grafů, mapek a tabulek, ale i velký počet fotografií

a obrázků, jež podle mého názoru žáka podněcují k zájmu. Učebnice obsahuje také nemálo úloh určené k opakování či k řešení problémů a uvažování. Dle mého názoru velmi důležitou součástí učebnice jsou i osnovy na začátku kapitol, jež vypichují nejdůležitější body v každé kapitole. Žák tedy hned od začátku ví na co se zaměřit a která témata budou ta nejdůležitější.

Za nevýhodu učebnice považuji zejména tedy opět kategorii VIII., IX. a X. I když má učebnice podle mého názoru dobrý formát, tak oproti tomu členění textu, na převážně tři sloupce na stránce, zapříčinilo, ve většině případů, malou velikost písma a celkově na mě působí velmi nešťastně právě volba rozvržení textu v učebnici. Také se mi nelíbí, že ani tato učebnice nevyniká provázaností určitých témat s jinými obory.

Celkově však učebnici hodnotím jako nadprůměrnou a v porovnání s předchozími učebnicemi jako zatím nejlepší. Také bych ji doporučila k výuce nejen na gymnáziích, ale i na všech ostatních typech středních škol.

5.4.4 Regionální zeměpis světadílů

Čtvrtá učebnice opět přísluší hlavnímu autorovi Ivanu Bičíkovi. Má 137 stran a společně s Bičíkovými Makroregiony světa dosáhla celkově nejvyššího hodnocení. Stejně jako předchozí analyzovaná učebnice se i Regionální zeměpis světadílů věnuje jednotlivým světadílům a státům. Učebnice je určena pro střední školy.

Jak již bylo výše řečeno, učebnice získala nejvyšší hodnocení, dle přílohy č. 4 hodnocení Ano – 13x a hodnocení Ne – 5x, ze všech analyzovaných učebnic. Oproti učebnici Makroregiony světa se však analýza nepatrně lišila. Kategorie I. – IV., VI. a VII. byly hodnoceny stejně, avšak navíc zde byla i kladně hodnocena kategorie VIII., tedy Ergonomické a typografické vlastnosti, kdy je podle mého názoru v učebnici přiměřená velikost písma, vzhledem k formátu A5, jež působí mnohem přehledněji a vůbec ne chaoticky než v předchozí hodnocené učebnici.

Oproti učebnici Makroregiony světa ale učebnice Regionální zeměpis světadílů nezahrnuje velké množství úloh k procvičení a opakování učiva, což společně s kategoriemi IX. a X. hodnotím jako nejhůře hodnocené kritérium. Minimum opakovacích úloh učebnici opravdu uškodilo. Nebylo by od věci větší zařazení těchto úloh, podle mého názoru i na úkor výkladového textu.

Celkově učebnici hodnotím nadprůměrně, stejně jako hodnocenou předešlou učebnici. Také učebnice Regionální zeměpis světadílů je v porovnání s prvními dvěma učebnicemi ve svém hodnocení nedostižná. Učebnice doporučuji k využívání na všech typech středních škol.

5.4.5 Zeměpis II. v kostce

184 stránkový Zeměpis II. v kostce autora Karla Kašparovského není primárně určen jako učebnice, ale je spíše doporučován jako užitečný pomocník při studiu a při přípravě na maturitní a přijímací zkoušky (Kašparovský, 2008). I přes tento fakt, tuto knihu považuji za učebnici, i když kniha jako samotná z velké části neplní to, co by jako správná učebnice měla.

Při hodnocení vyšla tato učebnice jako nejhorší (dle přílohy č. 5 Ano – 8x, Ne – 10x) a to zejména z toho důvodu, že spíše slouží jako doplněk učebních pomůcek. Na druhou stranu její hodnocení nebylo zase až tak záporné. Za nejdůležitější kladné kritérium, jež při svém charakteru učebnice splňuje, lze považovat kategorii VII., kdy veškerý text, který učebnice obsahuje je ve shodě s kurikulárními dokumenty. Dalšími významnými pozitivy je pak přehledná struktura učebnice a druh a velikost písma v učebnici.

Negativně hodnocených kritérií je však o něco více. Za nejpodstatnější považuji nepřítomnost kategorie V., tedy veškerých úloh určených k opakování, procvičování, uvažování, kritickému myšlení, hodnocení či řešení problémů apod., jež by jistě každá učebnice obsahovat měla. Proto zde vyvstává správná otázka: můžeme Zeměpis II. v kostce mezi učebnice řadit? Dle mého názoru ano, nicméně vždy bude tato učebnice dosahovat spíše záporného hodnocení. Opět zde zcela chybí, tak jako u všech předchozích učebnic, kategorie IX. a X.

I přes řadu negativ, jež učebnice má, hodnotím Zeměpis II. v kostce jako průměrný. Na druhou stranu ne každý žák potřebuje k procvičování a studiu jakýkoliv druh úloh. Na druhou stranu je zařazení úloh jednou z důležitých kritérií pro hodnocení vhodnosti učebnice.

Učebnici bych doporučila spíše jako doplňkovou studijní literaturu na doma. Použití učebnice v moderních hodinách zeměpisu nemá příliš význam.

5.4.6 Geografie 3. Regionální geografie světa pro střední školy

Poslední a také nejstarší učebnicí, jež je zde analyzována (viz příloha č. 6), je učebnice hlavního autora Miroslava Pluskala. Má 136 stran a jak již z názvu vyplývá, je určená pro střední školy. Samotná učebnice se v době, kdy byla napsána, řídila ještě starým školským systémem. RVP ani ŠVP neexistovaly, a proto se nemůžeme divit, že učebnice nesplňuje některá dnes důležitá kritéria.

I přes to učebnice oplývá mnoha kladnými hodnotícími kritérii. Jmenovitě se jedná o kategorie I. – IV., VII. a VIII. Za nejvíce povedenou hodnotím v učebnici strukturu, jasnost a srozumitelnost textu. Také celkový vzhled, formát a velikost písma jsou dle mého názoru dostačující. Učebnice také poměrně dobře vystihuje dnešní kurikulární materiály, jež, jak už

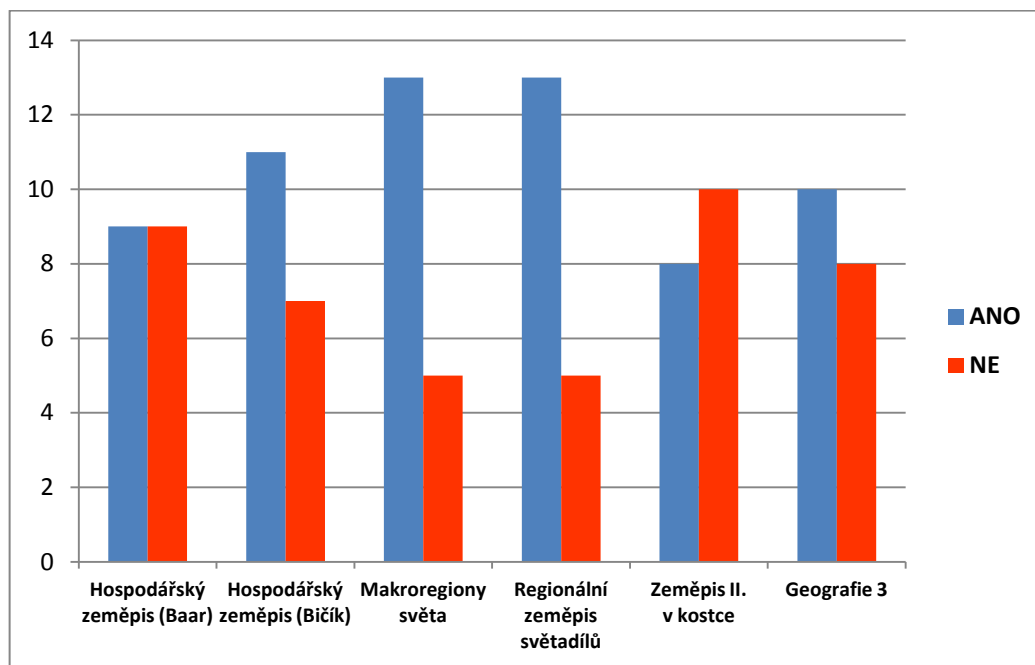
bylo zmíněno výše, v době jejího napsání neexistovaly. Krásně tedy ukazuje, jak dnešní pojetí výuky vychází ze staršího pojetí výuky (osnovy).

Již klasicky chybí kategorie IX. a X. Mezi její největší slabiny pak patří kategorie V. Toto záporné hodnocení lze opět vysvětlit dobou vzniku učebnice, i když na druhou stranu učebnice například obsahuje úlohy na začátku i na konci každé kapitoly, jedná se však z velké části pouze o úlohy opakovací a dnes je kladen velký důraz na úlohy problémové, tvořivé a podněcující k vlastnímu kritickému myšlení. Učebnice sice obsahuje opakovací úlohy, ale dle mého názoru jich není příliš na to, aby tato kategorie byla hodnocena kladně.

Učebnici celkově hodnotím jako průměrnou. Na to, že se jedná o učebnici, která byla sepsaná před vznikem rámcových a školních vzdělávacích programů bych ji doporučila k použití na středních školách, nicméně musíme brát v potaz nedostatky, jež učebnice obsahuje a také správnost některých informací.

5.4.7 Celkové zhodnocení učebnic

Když bychom měli hodnocení učebnic výše shrnout. Zjistili bychom, že nejlepší hodnocení získaly učebnice hlavního autora Ivana Bičíka z roku 2010 a to konkrétně Makroregiony světa a Regionální zeměpis světadílů. Porovnání všech učebnic najdeme v grafu níže:

Obr. 1 Srovnání výsledků hodnocení učebnic

Celkově žádná z učebnic nedisponovala doplňkovými texty a materiály jako například pracovním sešitem či příručkou pro učitele. Také zcela chyběla provázanost učiva s jinými

obory. Na druhou stranu všechny učebnice měly přehlednou strukturu a objevovalo se i mnoho úloh nejen na zopakování učiva.

Osobně bych žádnou z výše studovaných učebnic v hodinách zeměpisu nepoužívala. Rozhodně si myslím, že pracovní listy, případně pracovní sešit dá žákům mnohem více a navíc je pro většinu žáků mnohonásobně zábavnější sestavit si svou vlastní učební pomůcku. Tím samozřejmě nechci říci, že učebnice nejsou důležitou součástí výuky, právě naopak. Nicméně žádná z dosud vydaných učebnic mě neoslovila natolik, abych jí ve výuce přikládala většího významu.

6 Pracovní listy

Pracovní list může být všestranným pomocníkem učitele při vyučovacích hodinách. Kvalitně připravený pracovní list se tedy může stát nejen procvičovací pomůckou (Kalhous, Obst, 2009), ale i pomůckou diagnostickou a také dokáže učiteli pomoci při organizaci vyučovací hodiny (Tymráková a kol., 2005).

Dle Tymrákové a kol. (2005) plní pracovní list ve výuce hned několik důležitých úloh:

- přispívá k aktivizaci žáků
- přispívá k samostatnosti žáků
- umožňuje jednoduchý záznam poznatků
- napomáhá procvičování a fixaci probraného učiva
- napomáhá individualizovat přístup k žákům
- dává prostor pro tvůrčí činnost učitele
- slouží jako diagnostický prostředek pro učitele
- je součástí výukových programů

Kalhous, Obst (2009) tyto funkce pracovního listu doplňují o:

- schopnost týmové práce mezi žáky
- dovednost žáků pracovat s literaturou
- volbu vhodných metod práce žáků
- osvojení nových myšlenkových operací potřebných k řešení úloh

Učebnice pro střední školy, jež jsou dostupné na českém trhu, nedokáží splnit a také nesplňují všechny požadavky, jaké na ně v dnešní době učitelé a samotné školy mají. K tomuto faktu přispívá i zavedení RVP do školství, kdy si každá škola vytváří své vlastní učební plány. K tomuto účelu však dosud vydaná literatura určená k výuce nestačí, protože díky RVP a ŠVP si každý učitel vede své vyučovací hodiny odlišně. K tomuto účelu poslouží právě pracovní listy, které si mohou učitelé vytvořit sami a především je přizpůsobit právě svým hodinám (Tymráková a kol., 2005).

6.1 Tvorba pracovních listů

Při tvorbě pracovního listu může učitel uplatnit svou tvořivost, jež je obecně ve školách dosti opomíjená (Tymráková a kol., 2005). Proto, aby učitel mohl vytvářet pracovní listy, však musí splňovat několik hlavních požadavků.

Důležitým požadavkem na vytvoření kvalitního pracovního listu je znalost vyučovaného předmětu a tématu, pro které se daný list bude vytvářet. Dalším významným faktorem ovlivňující tvorbu pracovního listu je zajisté i samotná třída, pro kterou je list vytvářen (Tymráková a kol., 2005). Jinak bude vypadat pracovní list pro žáky druhého stupně základní školy a jinak pro žáky středních škol, zejména co se týče zadání úkolů.

Před samotnou tvorbou pracovního listu si učitel musí ujasnit, na jaké konkrétní téma pracovní list bude (Tymráková a kol., 2005). Další věc, kterou učitel musí vědět je cíl pracovního listu (Kalhou, Obst, 2009), to znamená využití pracovního listu ve vyučovací hodině. Dle Tymrákové a kol. (2005) existuje několik cílů pracovního listu:

- Vyhledávání a zápis informací – například z učebnic, encyklopedií či atlasů
- Opakování po delší době – osvěžení informací z předešlých ročníků, na něž může učitel plynule navázat
- Procvičování – zde jsou zařazeny úlohy, jež procvičují právě probranou látku
- Shrnutí a poukázání na souvislosti – návaznost úloh a prostor pro mezipředmětové vztahy či praktický život
- Zjišťování vědomostí – pracovní list zaměřený diagnosticky

Učitel se musí také zaměřit na formát pracovního listu, A4 či A5 a písmo, jež by mělo být zvoleno úměrně věku žáků. Také zadání ke každému úkolu by mělo být výrazně odlišeno od zbylého textu, například tučně. V pracovním listě by se mělo vyskytovat i několik obrázků, opět přiměřeně k věku žákům (Tymráková a kol., 2005).

Jednotlivé úlohy by neměly být stejného typu (viz níže), ale měly by být obměňovány. Stejně jako písmo a výskyt obrázků musí také učitel přizpůsobit věku žáků délku a náročnost úloh (Tymráková a kol., 2005).

Také nesmíme opomenout chyby, jichž se učitelé mohou dopustit. Tymráková a kol. (2005) uvádí jako nejčastější chyby zejména nedostatečné využití formátu pracovního listu, nepřehledné členění textu, nejednoznačně formulované otázky a úkoly, obsahové chyby a úlohy zaměřené na stejné myšlenkové operace. Kalhous, Obst (2009) zmiňují i obecné učební úlohy, častý výskyt otázek, kdy žáci pouze doplní větu a také zbytečně komplikované zadání úlohy, skládající se z několika otázek.

6.2 Druhy úloh

Mnoho autorů ve svém díle uvádí různé třídění druhů úloh. Až na výjimky se ale většina odkazuje na Byčkovského (2007), jehož způsob třídění druhů úloh je popsán níže (viz Tab. 3):

Tab. 3 Třídění druhů úloh.

úlohy	otevřené	s rozsáhlou odpovědí	nestrukturované	úlohy objektivní	
			se strukturou		vymezenou danou konvencí
		se stručnou odpovědí	produkční		
			doplňovací		
	uzavřené	dichotomické			
		s výběrem odpovědi			
		přiřazovací			
		pořadací			

Rozdíl mezi otevřenou a uzavřenou úlohou je takový, že u úloh otevřených student odpověď samostatně vytváří, oproti tomu uzavřená úloha studentovi nabízí více odpovědí, z nichž je jedna (nebo více) správná.

Otevřené úlohy se dle Byčkovského (2007) dále dělí na úlohy s rozsáhlou odpovědí, což převážně bývají různé slohové práce či eseje, a dále pak na úlohy se stručnou odpovědí, ještě konkrétněji úlohy produkční a doplňovací. Produkční úlohy tvoří otázka, na níž je většinou jedna správná odpověď.

Příkladem může být otázka: Jaké dvě řeky tvoří na území Bangladéše deltu, jež ústí do Bengálského zálivu?

Při úlohách doplňovacích se do vynechaného místa v textu doplňuje určité slovo či spojení několika slov.

Například: Klima jižní a jihovýchodní Asie je výrazně ovlivňováno, jež v létě přináší vlhký vzduch na pevninu a v zimě suchý vzduch nad oceán.

Uzavřené úlohy se dle Byčkovského (2007) dělí na čtyři druhy úloh. Jedná se o úlohy dichotomické, úlohy s výběrem odpovědi, přiřazovací úlohy a pořádací úlohy. U úloh dichotomických se jedná o rozhodování se mezi správným či špatným tvrzením, neboli mezi pravdou nebo nepravdou.

Příkladem může být toto tvrzení: Hlavním vývozním artiklem Srí Lanky je káva. ANO – NE

Pokud hovoříme o úlohách s výběrem odpovědí, ty se poznají tak, že obsahují jednu otázku a několik odpovědí, z nichž je většinou jedná správná (nebo může být i více správných).

Například otázka: Jaké náboženství vyznává většina Indonésanů?

- a) hinduismus
- b) buddhismus
- c) islám
- d) křesťanství

U úloh přiřazovacích se vyskytuje vždy několik skupin pojmů, které se k sobě přiřazují, to znamená, že se hledají dvojice, trojice atd., které k sobě nějakým způsobem patří:

Příkladem mohou být tyto skupiny:

Thajsko	Káthmándú
Vietnam	Nové Dillí
Indie	Bangkok
Nepál	Hanoj

Poslední zmíněný druh úloh, úlohy pořádací, tvoří několik pojmů, jež musí být uspořádány podle určitého kritéria.

Například: Seřadte vzestupně tyto státy podle rozlohy:

Laos, Singapur, Bhútán, Malajsie, Srí Lanka, Pákistán

Taxonomii učebních úloh také prezentovala autorka Dana Töllingerová (viz níže), která jednotlivé učební úlohy rozdělila dle myšlenkových operací, sloužících k jejich dořešení. Töllingerová také navazuje na Bloomovu taxonomii výukových cílů a to zejména tím, že postupuje od úloh nejjednodušších až po úlohy nejsložitější (Horák, 1994).

Dana Töllingerová: Taxonomie učebních úloh (Horák, 1994; upraveno dle dielektrika.kvalitne.cz):

1. Úlohy vyžadující pamětní reprodukci poznatků

- úlohy na znovupoznání
- úlohy na reprodukci jednotlivých faktů, čísel, pojmů apod.
- úlohy na reprodukci zákonů, definic, norem, pravidel apod.
- úlohy na reprodukci větších textových celků (básní, textů, tabulek apod.)

2. Úlohy vyžadující jednoduché myšlenkové operace s poznatky

- úlohy na zjišťování faktů (např. měření, vyhledávání v tabulkách, čtení grafů a schémat, provádění jednoduchých výpočtů apod.)
- úlohy na vyjmenování a popis faktů (výčet, soupis apod.)
- úlohy na vyjmenování a popis procesů a způsobů činností
- úlohy na rozbor a skladbu (analýza a syntéza)
- úlohy na porovnávání a rozlišování (komparaci a diskriminaci)
- úlohy na třídění (kategorizaci, klasifikaci)
- úlohy na zjišťování vztahů mezi fakty (příčina, následek, cíl, prostředek, vliv, funkce, užitek, nástroj, způsob apod.)
- úlohy na abstrakci, konkretizaci a zobecňování
- úlohy kvantitativní, rutinní (s neznámými veličinami)

3. Úlohy vyžadující složitější myšlenkové operace s poznatky

- úlohy na překlad (transformaci)
- úlohy na výklad (interpretaci), vysvětlení smyslu nebo významu, zdůvodnění apod.
- úlohy na vyvozování (indukci)
- úlohy na odvozování (dedukci)
- úlohy na dokazování a ověřování (verifikaci)
- úlohy na hodnocení

4. Úlohy vyžadující sdělení poznatků

- úlohy na vypracování přehledu, výtahu, obsahu, atd.
- úlohy na vypracování zprávy, pojednání, referátu, aj.
- samostatné písemné a grafické práce, výkresy, projekty apod.

5. Úlohy vyžadující tvořivé myšlení

- úlohy na řešení praktických situací
- úlohy na řešení problémových situací
- kladení otázek a formulace úloh
- úlohy na objevování na základě vlastního pozorování
- úlohy na objevování na základě vlastních úvah

Tato taxonomie se skládá se souboru pěti kategorií, které se dále dělí na podkategorie. Použití této taxonomie rozhodně zamezí výskytu neustále se opakujících až stereotypních úloh a přispěje k pestrosti a odlišnosti způsobu myšlení žáků. K zajištění takového výsledku je zapotřebí, aby samotný pracovní list, v němž se dané úlohy objeví, obsahoval učební úlohy ze všech výše uvedených pěti kategorií.

6.3 Chyby při tvorbě pracovních listů

Při tvorbě pracovních listů bychom si měli dávat pozor na časté chyby, jež se často objevují. Dle Tymrákové a kol. (2005) se jedná zejména o:

- Velikost písma
- Členění textu
- Využití formátu listu
- Úlohy vyžadující stejné myšlenkové operace řazené za sebou
- Časté zařazování otázek s tvořenou odpovědí
- Nejednoznačnost úloh a otázek
- Obsahové chyby

Tymráková a kol. (2005) také upozorňuje na to, že tyto chyby se opakovaně vyskytují nejen u začínajících učitelů, ale i u učitelů s dlouholetou praxí.

Velikost písma by měla být vždy úměrná věkům dětí, jež pracovní list vyplňují. V případě žáků druhé stupně základních škol a středních škol bychom se měli vyvarovat příliš velkého písma, naproti tomu žáci prvního stupně základních škol vyžadují spíše větší písmu z důvodu lepší orientace v textu.

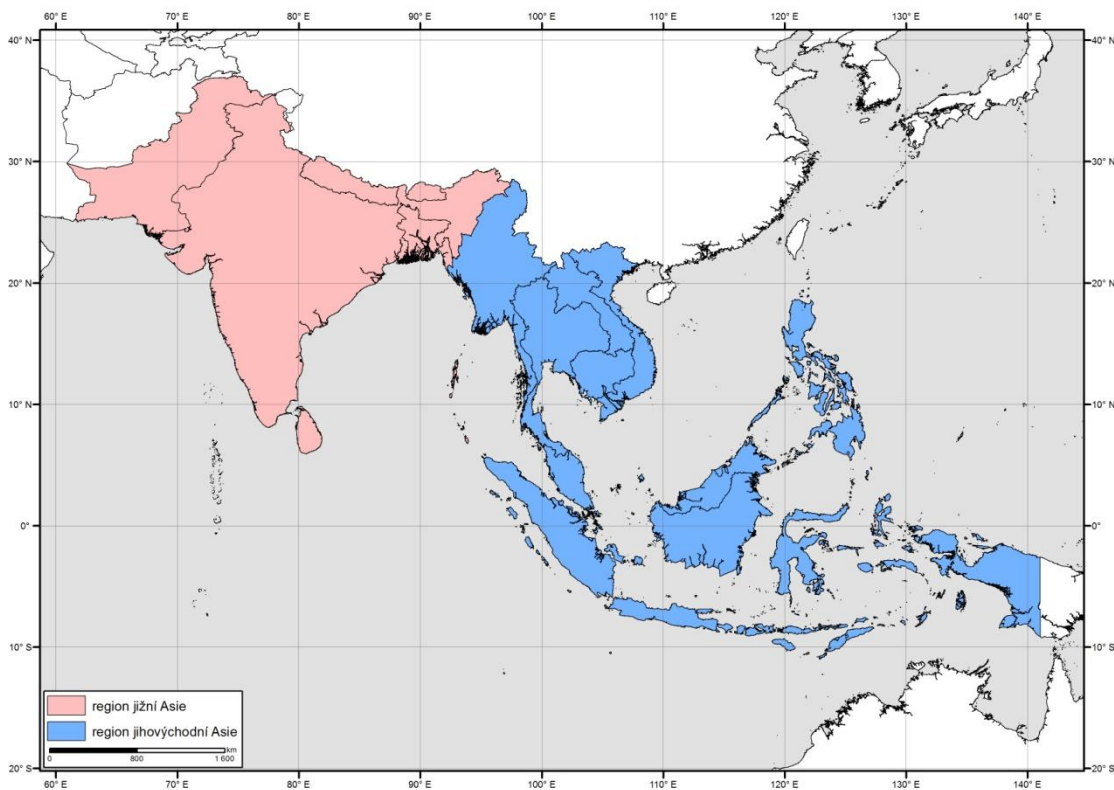
Členění textu musí být zejména přehledné a logické. V opačném případě vede k demotivaci a nezájmu žáků, kteří pak spíše rezignují na vyplnění otázek. S tímto souvisí i využití formátu listu, který by měl být dostatečně využit.

Také samotné úlohy by měly být vždy přizpůsobeny věku žáků, pro něž je pracovní list vytvářen. U žáků středních škol by se mělo častěji jednat o otevřené úlohy a to zejména úlohy problémové a úlohy vyžadující složitější myšlenkové operace a samostatnou práci. Samozřejmě musí být dána zřetel na to, aby byly úlohy pro žáka nejen poučné, ale i zajímavé. Neměly by však být řazeny pouze úlohy s tvořenou odpovědí, ale můžeme zařadit také úlohy uzavřené, ať už přiřazovací, pořádací či s výběrem odpovědi. Rozhodně bychom se měli vyvarovat řazení stejných úloh za sebou, což by mohlo vést až k nezájmu žáků.

Dle mého názoru nejhoršími chybami, jichž se při tvorbě pracovního listu můžeme dopustit, jsou nejednoznačnost otázek a úloh a obsahové chyby. Právě tyto chyby nejvíce přispívají k demotivaci a nezájmu žáků k aktivní práci s pracovním listem, ať už k aktuální nebo do budoucna. Hlavně obsahové chyby také mohou v některých žácích vyvolat pocit nedůvěry v učitele, v jeho vědomosti a v jeho práci. Proto je určitě důležité po vytvoření pracovní list zkontrolovat po všech stránkách.

7 Vymezení zájmového území

Zájmové území se skládá ze dvou spolu sousedících celků, ležících v Asii. Jmenovitě se jedná o regiony jižní Asie a jihovýchodní Asie. Definice těchto oblastí se velmi liší. Pro potřeby pracovních listů budeme brát v potaz tradiční zahrnutí států do jednotlivých regionů.

Obr. 2 Mapa zobrazující zájmové území

Jižní Asie je obklopena všemi asijskými regiony s výjimkou severní Asie. Jedná se tedy o oblasti západní Asie, střední Asie, východní Asie a jihovýchodní Asie. Řadí se zde hned několik států. Největším a nejvýznamnějším z nich je bezesporu Indie následovaná Pákistánem, Bangladéšem, Nepálem, Bhútánem a Srí Lankou. Zejména díky společným či podobným historickým, kulturním nebo geografickým skutečnostem jsou mezi státy jižní Asie také mnohdy označovány Afghánistán, Myanmar nebo Tibet. Kontroverznější je také dle OSN zařazení Íránu, jakožto jednoho ze států jižní Asie.

Oproti jižní Asii je vymezení regionu jihovýchodní Asie víceméně jednoznačné (výjimkou je území Myanmaru). Tato oblast sousedí pouze s regiony jižní Asie a východní Asie a dělí se na pevninskou část a část ostrovní. Mezi státy pevninské části jihovýchodní Asie patří Kambodža, Laos, Myanmar, Thajsko a Vietnam. Co se týče ostrovní části, zde patří státy jako Brunej, Filipíny, Indonésie, Singapur či Východní Timor. Zajímavé je zařazení Malajsie, která je

pevninským a zároveň ostrovním státem (rozkládá se na Malajském poloostrově a na severu ostrova Kalimantan).

Celá zkoumaná oblast leží v subtropickém a tropickém podnebném pásu a jejich území je silně ovlivňováno monzuny, v případě jihovýchodní Asie také výraznou seismickou aktivitou.

Oba dva regiony mají také za sebou bohatou historii. O existenci těchto regionů se vědělo již od starověku. Bližšího poznání Evropany však došlo až v době zámořských objevů, kdy mnoho evropských států toužilo po dosažení a dobytí těchto území, která oplývala nejen přírodním, ale i kulturním bohatstvím. Stopy kolonialismu lze jak v jižní, tak i v jihovýchodní Asii pozorovat dodnes. Výjimku zde tvoří pouze Thajsko (starším názvem Siam), jež nikdy dobyté a kolonizováno nebylo. Zbylé státy se ocitly v moci tehdejších evropských velmocí, jako byli Angličané, Francouzi, Nizozemci a další.

Většina zemí získala nezávislost až v druhé polovině 20. století. Dnes zde převládají velké rozdíly mezi jednotlivými státy těchto celků (převažují rozvojové státy) a také značné rozdíly v státech samotných (např. na jedné straně rychlý ekonomický růst Indie, na druhé straně všudypřítomná chudoba obyvatelstva).

8 Vlastní pracovní listy – návrh pracovního sešitu

Před vytvořením vlastního návrhu pracovních listů byly pečlivě prostudovány nejen aktuální kurikulární dokumenty (RVP, vybrané ŠVP apod.), ale i výše analyzované učebnice, odborná literatura a články, jež se k tématu tvorba pracovního sešitu vážou. Také bylo čerpáno z pedagogických praxí a celkově z veškeré práce s cílovou skupinou, pro niž jsou listy určené, tedy z práce s žáky středních škol. Při tvorbě pracovních listů byla také brána zřetel na to, aby vytvořené listy vycházely z cílů uvedených nejen v rámcovém vzdělávacím programu, ale i z cílů popsaných v prostudovaných školních vzdělávacích programech. Listy přímo nenavazují na dostupné učebnice zeměpisu pro střední školy, nicméně zachovávají strukturu probíraného učiva.

U žáků středních škol by se již mělo jednat a složitější úloh, převážně s otevřenou odpovědí, nicméně neměli bychom zapomínat i na úlohy jednodušší, abychom žáky zbytečně nedemotivovali tím, že všude musí použít kritického uvažování. Dle mého názoru se občas hodí vložit do pracovního listu, i když určenému pro střední školy, úlohy uzavřené, kupříkladu úlohy přiřazovací či pořadací, které mnohdy mohou působit mnohem složitěji než úlohy otevřené.

Vzhledem k nízké hodinové dotaci předmětu zeměpis je i tématu jižní a jihovýchodní Asie věnováno jen několik málo hodin. Je tedy samozřejmé, že ne všechny níže vytvořené pracovní listy může učitel využít. Samotný pracovní sešit je koncipován do jednotlivých témat, ze kterých si učitel pro své potřeby může vybrat jen určité pracovní listy, případně pouze určité úlohy z pracovních listů. V pracovním sešitu je zařazeno celkově osm pracovních listů, z nichž dva pracovní listy mohou být řazeny ve výuce nebo případně i v seminářích, věnující se zeměpisu (spíše regionálnímu zeměpisu).

Tab. 4 Přehled pracovních listů řazených v pracovním sešitu

Pracovní sešit jižní a jihovýchodní Asie – přehled pracovních listů			
	Název	Téma	Využití
8.1	V podhůří střechy světa	Fyzická geografie	klasická hodina
8.2	Tisíc a jeden...	Obyvatelstvo	klasická hodina
8.3	Majestátnost a chudoba	Hospodářství	klasická hodina
8.4	Kolébka nejstarší civilizace	Politická geografie	klasická hodina seminář
8.5	V monzunovém zákrytu	Fyzická geografie	klasická hodina
8.6	Lidská barevnost	Obyvatelstvo	klasická hodina
8.7	Asijské tygři	Hospodářství	klasická hodina
8.8	Události minulé a současné	Politická geografie	klasická hodina seminář

Jako pomůcky k vypracování jednotlivých pracovních listů slouží atlas, učebnice zeměpisu, internet, nástěnná mapa Asie (případně jižní a jihovýchodní Asie) a klasicky psací potřeby či pastelky. Pracovní listy jsou koncipovány k vypracování samostatně, ve dvojicích, skupinách či hromadně (bližší informace v jednotlivých podkapitolách).

Návrh pracovního sešitu a samotné pracovní listy jsou umístěny v přílohách této diplomové práce (přílohy 7. – 14.). Níže uvedené podkapitoly se budou zabývat metodickými listy k jednotlivým listům pracovním. Metodické listy budou studovat:

- **Vstupní informace**, s nimiž žák vstupuje do výuky
- **Základní pojmy**, jež jsou důležité u nově probíraného učiva
- **Problémové oblasti**, se kterými se žák může potkat
- **Mezipředmětové vztahy**, jak je dané téma provázáno s jinými předměty
- **Očekávané výstupy**, tj. cíle, které si žák z hodiny odnese
- **Pomůcky**, které žák může využít a používat při řešení
- **Pracovní list**, ve smyslu práce s pracovním listem v hodině

Pro snadnější orientaci ve výše uvedeném jsou zařazeny tyto piktogramy:

Vstupní informace

Základní pojmy

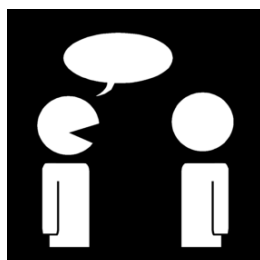
Problémové oblasti

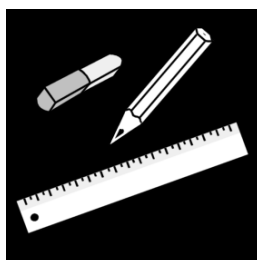
Mezipředmětové vztahy

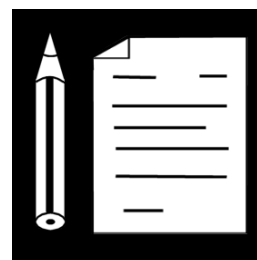
Očekávané výstupy

Pomůcky

Pracovní list

Dle rámcového vzdělávacího programu se obecně makroregiony světa řadí do tématu Regiony a probírají se až po tématech Přírodní prostředí, zabývající se zejména fyzickou geografii, Sociální prostředí, zabývající se socioekonomickou geografii a tématem Životní prostředí.

U každého metodického listu je samozřejmě vysvětlen postup, jak daný pracovní list vyplnit a zpracovat. I přes mnohá doporučení je podle mého názoru vždy na samotném učiteli, jak si hodinu rozvrhne a jakým způsobem využije předkládané pracovní listy. Postup níže je brán spíše jako doporučení k využití úloh v pracovních listech.

8.1 V podhůří střechy světa

Vstupní informace:

Jak již bylo výše napsáno, makroregiony světa se dle RVP řadí až k poslednímu tématu ve výuce zeměpisu. Žák tedy do výuky vstupuje s vědomostmi z celku Přírodní prostředí a Životní prostředí. Také již byl probrán obecně světadíl Asie, takže žáci mají základní vědomosti z fyzicko-geografické sféry.

Základní pojmy:

Přední Indie, Maledivy, Lakadivy, Andamany, Nikobary, Cejlon, Bengálský záliv, Arabské moře, Himaláje, Brahmaputra, Ganga, indická tektonická deska, monzunový režim odtoku

Problémové oblasti:

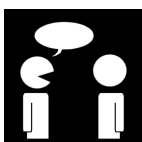
Složitý se může zdát úkol č. 2 – Přiřazení klimadiagramu, nicméně dle obecných znalostí o kontinentu Asie by žáci měli být schopni úkol splnit. Problémem může být i nemožnost využít internet.

Mezipředmětové vztahy:

- geologie

Očekávané výstupy:

- Žák umí lokalizovat a zaznačit důležité pojmy do slepé mapy
- Žák zhodnotí a dokáže vysvětlit klimatické poměry jižní Asie
- Žák vysvětlí pohyb indické tektonické desky a rozumí režimu odtoku

jihoasijských řek

Pomůcky:

- Školní atlas světa
- učebnice zeměpisu

- nástěnná mapa makroregionu jižní Asie nebo Asie
- psací potřeby, případně pastelky
- internet

Pracovní list:

Úvodní úkol – Jedná se o spíše opakovací úlohu. Žáci by již z předešlých hodin měli znát odpovědi. Pokud ne, mohou k jejímu vyplnění využít atlas. Jedná se o úlohu na doplnění pojmů do vynechávek v textu. Úkol mohou žáci zpracovávat samostatně, případně může být vypracována hromadně v úvodu hodiny.

Úkol č. 1 – Tento úkol je také možné brát jako opakovací. Záleží, jak hluboce učitel v předchozích hodinách zabrousil do tématu fyzická geografie Asie. Úloha může být opět zpracovávána samostatně, kdy žáci zakreslují dané pojmy do slepé mapy, nebo také hromadně, kdy mohou žáci po jednom chodit k nástěnné mapě a zmíněné pojmy ukazovat, přičemž zbytek třídy si značí do pracovního listu. Opět je možnost využít atlas.

Úkol č. 2 – Úloha zaměřená na kritické myšlení žáka a následné řešení problému. Osobně bych doporučila rozdělit žáky do tří skupin, přičemž by každá skupina měla správně přiřadit jeden klimadiagram k dané oblasti a následně zbytku třídy vysvětlit, proč takto zvolila. Úkol je opět možné vypracovávat i jednotlivě, nicméně dle mého názoru zabere mnohem větší čas než práce ve skupině.

Úkol č. 3 – V daném úkolu mají žáci přiřadit k jednotlivým grafům vždy jeden režim odtoku řeky a u každého uvést příklad řeky, která daný režim má. Dále mají žáci zhodnotit, který režim odtoku je typický pro jihoasijské řeky. Úloha je vhodná opět pro práci ve skupinách, hromadně či samostatně. Tento úkol však může být pro některé žáky složitější, proto bych spíše doporučila stejně jako u předchozího úkolu práci ve skupinách, případně práci hromadnou, kdy se celé třídy ptá přímo učitel.

Úkol č. 4 – Čtvrtý a poslední úkol může sloužit jako úkol domácí pro celou třídu nebo pouze pro určitou skupinu či určitého žáka. Osobně bych byla za to, aby úkol zpracovávala celá třída. Pokud je však možnost práce s internetem, může se úkol týkající se indické tektonické desky zpracovat již v hodině.

8.2 Tisíc a jeden...

Vstupní informace:

Žák do výuky vstupuje s obecnými informacemi o obyvatelstvu Asie z předešlých hodin. Měl by také nejen znát rozmístění obyvatel v oblasti světadílu, ale

i náboženství a také by měl mít povědomí o tom, z jakých důvodů je obyvatelstvo Asie takto rozloženo.

Základní pojmy:

buddhismus, hinduismus, islám, křesťanství, angličtina, hindština, bengálština, urdština, Indové, Páňdžábcí, Paštúnové, Bengálci, přelidnění

Problémové oblasti:

Za složitější pokládám otázku ohledně přelidnění, kdy může být pro žáky složitější tento pojem definovat a najít příčiny, které k němu vedly.

Mezipředmětové vztahy:

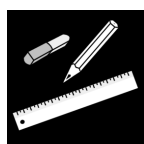
- základy společenských věd
- Dějepis

Očekávané výstupy:

- Žák dokáže vysvětlit vývoj obyvatelstva v daném regionu
- Žák lokalizuje s pomocí mapy oblasti s vysokým počtem vyznavačů jednotlivých náboženství
- Žák definuje nejdůležitější národnosti, žijící na území jižní Asie a dokáže k nim přiřadit stát, ve kterém žijí a jazyk, kterým hovoří
- Žák dokáže vymyslet jaký vliv a důsledky bude mít vývoj počtu obyvatel na daný region

Pomůcky:

- Školní atlas světa
- učebnice zeměpisu
- nástěnná mapa makroregionu jižní Asie nebo Asie
- psací potřeby, případně pastelky
- internet

Pracovní list:

Úkol č. 1 – Tato úloha vybízí žáka k zamyšlení a nalezení odpovědi na danou otázku. Vzhledem k tomu, že otázka směřuje do budoucna, může zde žák zapojit nejen své již nabyté znalosti, ale také svou fantazii. Úkol je možné zpracovávat samostatně, případně ve skupině. Osobně bych dala přednost samostatnému zpracování a následné kontrole. Úkol může volně přejít k diskusi nad daným problémem (viz úkol č. 4).

Úkol č. 2 – Jedná se o úkol spíše opakovací, kdy v první části úkolu žák čerpá již z nabytých znalostí z předchozích hodin. K seřazení počtu vyznavačů a následné zakreslení do mapy může využít atlas. Úloha je dle mého názoru spíše vhodná k samostatnému vypracování, případně k vypracování ve dvojicích. Učitel také může vyvolávat žáky jednotlivě a ti ukazují na nástěnné mapě.

Úkol č. 3 – Tento úkol je přímo určen k samostatnému vypracování, případně k zadání, jakožto domácího úkolu žákům. Žáci by se měli pokusit vyplnit tabulky alespoň z části a až při dopracování využít atlas nebo internet.

Úkol č. 4 – Jak již bylo výše zmíněno, může tento úkol plynule navázat na úlohu č. 1. Také lze zařadit samostatně a podnítit žáky k diskusi nad daným tématem. Diskuze může být vedená volně, případně jako řízená diskuze, kdy nejprve společně učitel s žáky pojem „přelidnění“ vysvětlí a poté může kupříkladu třídu rozdělit na dvě skupiny, kdy každá bude zastávat určitý názor (např. přelidnění nehrozí X přelidnění už je, přelidnění v Evropě X přelidnění v Asii, tvrdá X měkká politika, apod.). Také samotné žáky může napadnout téma, spojené s tématem diskuze.

8.3 Majestátnost a chudoba

Vstupní informace:

Žák má obecné povědomí o hlavních hospodářských oblastech Asie. Měl by identifikovat rozvojové státy a státy moderní. Také by měl znát nejdůležitější zemědělské produkty, průmyslové výrobky a služby, které jsou pro celou Asii typické.

Základní pojmy:

rozvojový stát, supervelmoc, chudoba, terorismus, jaderné zbraně, rostlinná výroba, rýže, kráva, jak, indoganžská nížina, povodně

Problémové oblasti:

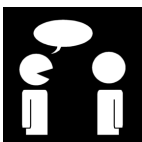
Problémovou úlohou může být v tomto případě úkol č. 4, který je hodně k přemýšlení. Nicméně doporučuji k vypracování daného úkolu využít internet.

Mezipředmětové vztahy:

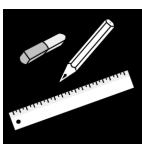
- biologie
- Dějepis

Očekávané výstupy:

- Žák dokáže vysvětlit důležité pojmy a přiřadit je k daným státům jižní Asie
- Žák lokalizuje nejdůležitější zemědělské oblasti a dokáže je zakreslit do slepé mapy
- Žák dokáže vysvětlit vliv přírodních katastrof na celkové hospodářství v jižní Asii
- Žák umí popsat hospodářskou situaci v nejvýznamnějším státu regionu Indii
- Žák dokáže navrhnout ekonomické zlepšení v nejzaostalejších státech makroregionu

Pomůcky:

- Školní atlas světa
- učebnice zeměpisu
- nástěnná mapa makroregionu jižní Asie nebo Asie
- psací potřeby, případně pastelky
- internet

Pracovní list:

Úkol č. 1 – Úloha zaměřená na přiřazení pojmů ke státům jižní Asie. Žák se musí zamyslet, jak pojem se státem, případně státy souvisí z hospodářského hledisko. V podstatě se ve větší míře jedná o opakovací úkol. Nicméně nad některými pojmy se žák musí opravdu zamyslet. Úkol lze zpracovávat samostatně, případně ve dvojicích na začátku hodiny.

Úkol č. 2 – Dalším úkolem je pak zaznačení do slepé mapy nejdůležitějších zemědělských oblastí. Úloha je opět vhodná k samostatné práci žáka, ke které žák může využít atlas. Otázky pod mapou již mohou být zodpovězeny hromadně, případně nejprve samostatně a až potom hromadně. Učitel také může vyvolat jednotlivě žáky k tabuli, aby ukázali oblasti na nástěnné mapě. Zbytek třídy dokresluje do pracovního listu.

Úkol č. 3 – Úkol číslo tři opět podněcuje žáky ke kritickému myšlení a hodnocení obrázků. Úloha je vhodná k vypracování ve dvojicích, případně čtveřicích. Nezavrhuji ani samostatnou práci, nicméně úkol může být složitější. Úkol také může být zadán žákům jako průběžný během hodiny, tj. žáci jej vyplňují a vymýšlí během celé doby, věnované tomuto tématu.

Úkol č. 4 – Velmi složitá úloha, kterou bych osobně doporučila jako úkol domácí pro několikačlenné skupiny žáků. Žáci na popud tohoto úkolu mohou zhotovit prezentaci, případně poster, který pak budou prezentovat v další hodině. Vždy neprezentující skupiny by si pak vyplňovaly pracovní list dodatečně.

8.4 Kolébka nejstarší civilizace

Vstupní informace:

Pracovní list vhodný spíše do semináře než do klasických hodin. Nicméně použití je v režii učitele a některé otázky jsou právě vhodnější k použití v klasické hodině.

Žák do výuky vstupuje se základními informacemi o politickém rozdělení Asie.

Také by měl mít obecné informace o světových organizacích, ať už z hodin zeměpisu nebo například z hodin základů společenských věd, případně dějepisu.

Základní pojmy:

Britové, Muslimové, Kašmír, Dalajláma, Gándhí, Commonwealth, SAARC, OSN, Organizace islámské spolupráce, FIFA, Sinhálci, Tamilové

Problémové oblasti:

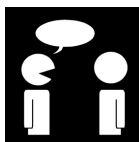
Problémovou oblastí může být znalost některých zmiňovaných organizací. Proto je zapotřebí využít nejen zatím nabytých vědomostí žáků, ale i internetu a případně atlasu.

Mezipředmětové vztahy:

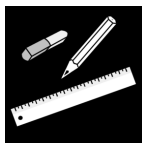
- základy společenských věd
- Dějepis

Očekávané výstupy:

- Žák dokáže poznat významné osobnosti, jež provází historii a současnost jižní Asie
- Žák umí vysvětlit jaké zvyky, tradice apod. přinesli do oblasti jižní Asie různí činitelé.
- Žák identifikuje nejdůležitější konflikty, které se za poslední dobu dotkly, případně stále dotýkají oblasti.
- Žák vysvětlí význam jednotlivých mezinárodních organizací ve vztahu k jižní Asii.

Pomůcky:

- Školní atlas světa
- učebnice zeměpisu
- psací potřeby

- internet

Pracovní list:

Úkol č. 1 – Jedná se o úkol, který prověří žákovi znalosti z jiných hodin nebo ze sledování různých druhů médií. Žák musí správně přiřadit jména k jednotlivým významným osobnostem regionu a napsat jejich význam. Při této úloze může využít internet, protože některé osobnosti mohou být pro žáka spíše neznámé. Úkol slouží k samostatné práci žáka.

Úkol č. 2 – Tento úkol u žáka podněcuje k objevování a tvořivé činnosti. Úloha se může jevit i jako opakovací, protože žák mnoho odpovědí může znát z jiných hodin, případně z různých médií či literatury. Úkol je vhodný k vypracování ve třech skupinách, kdy učitel rozdělí žáky a každá skupina pak prezentuje zjištěné výsledky.

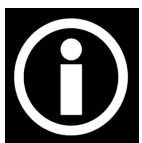
Úkol č. 3 – Úloha, při jejímž zpracování bude zapotřebí internet, případně učebnice. Při testování pracovních listů (viz níže) byl úkol shledán ze strany žáků jako jeden z nejsložitějších. Proto byl také upraven. Úkol doporučuji k vypracování ve dvojicích, případně menších skupinách. Může být taktéž zadán jako úkol domácí.

Úkol č. 4 – Opět jeden ze složitějších úkolů, kdy žák čerpá ze svých dosavadních vědomostí. Při vypracování úkolu může být využit internet. Úkol také vhodný k hromadné výuce nebo při probírání tématu si žáci mohou přímo zapisovat do pracovního listu.

Úkol č. 5 – Původně zamýšlen jako domácí úkol. Také vhodná úloha k přípravě referátu ve formě prezentace či posteru. U tohoto úkolu musí žák určitě využít internet a učebnici či jinou literaturu, která se tématem zabývá.

8.5 V monzunovém zákrytu

Vstupní informace:

Stejně jako geografie jižní Asie i téma jihovýchodní Asie je v RVP zařazeno až za celky Přírodní prostředí, Sociální prostředí a Životní prostředí. Žáci tedy do výuky vstupují s obecnými informacemi z fyzicko-geografické sféry. Také mají obecné povědomí o světadílu Asie, jako celku, jež se také probírá před makroregionem jihovýchodní Asie.

Základní pojmy:

Poloostrov Zadí Indie, Malajský poloostrov, Velké Sundy, Malé Sundy, Moluky, Euroasijská litosférická deska, Filipínská litosférická deska, Australská litosférická deska, Krakatoa, monzun, endemit. klimadiagram

Problémové oblasti:

Mezi problémovou oblast by mohla patřit otázka s přiřazováním klimadiagramů. Žák může využít atlas případně internet.

Mezipředmětové vztahy:

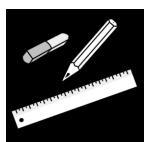
- geologie
- Biologie

Očekávané výstupy:

- Žák umí vymezit hranice makroregionu jihovýchodní Asie
- Žák lokalizuje styk důležitých litosférických desek a dokáže vysvětlit důsledky jejich pohybu na daný region
- Žák zná rozdíl mezi zimním a letním monzunem a umí vysvětlit jejich průběh
- Žák dokáže správně přiřadit klimadiagramy k jednotlivým oblastem a umí vysvětlit klimatické poměry v jihovýchodní Asii.

Pomůcky:

- Školní atlas světa
- učebnice zeměpisu
- nástěnná mapa makroregionu jihovýchodní Asie nebo Asie
- psací potřeby, případně pastelky
- internet

Pracovní list:

Úvodní úkol – Úvodní úloha je spíše opakovacího rázu. Určitě by měla být zpracována na začátku probírané látky a dle mého názoru určitě samostatně. Žáci mohou k vypracování použít atlas. Učitel také může s žáky daný úkol vypracovat hromadně v úvodu hodiny. Jedná se o úkol na doplňování pojmů do vynechávek v textu.

Úkol č. 1 – Vypracování úkolu číslo jedna bude pro žáky již složitější. Jedná se o zakreslování litosférických desek do slepé mapy, k čemuž mohou žáci využít atlas. Nicméně nad otázkami pod slepou mapou již budou muset zauvažovat a vzpomenout si na předchozí hodiny.

Doporučila bych mapu vyplnit samostatně a odpovědi na otázky pod ní vytvářet ve dvojicích. Pokud mají žáci možnost, mohou využít internet.

Úkol č. 2 – Tento úkol je také spíše opakovacího charakteru, protože klimatologii Asie by žáci měli mít již probranou. Opět je možno zpracovávat úlohu samostatně či hromadně, případně nejprve samostatně a pak hromadnou kontrolou, při které učitel vyvolá dva žáky k tabuli, kteří daný jev popíší na nástěnné mapě. Zbytek třídy si pak správnou odpověď zkontroluje v pracovním listě. Žáci opět mohou využít atlas

Úkol č. 3 – Další úkol se zaměřuje na rostlinnou a živočišnou sféru jihovýchodní Asie. Celý úkol je vhodný k vypracování ve dvojicích nebo v případě zdatnějších žáků samostatně. Úkol je z části opakovací, kdy se žáci musí zamyslet nad pojmem endemit. K odpovědím na dané otázky mohou využít atlas.

Úkol č. 4 – Poslední a dle mého názoru nejsložitější úloha je původně zamýšlená jako domácí úkol pro žáky. Žáci při jejím vypracování budou muset použít internet a atlas. Úloha je ale také vhodná k vypracování ve skupině například v semináři ze zeměpisu. Jedná se o přiřazení klimadiagramů ke správným oblastem a následné okomentování zvoleného přiřazení.

8.6 Lidská barevnost

Vstupní informace:

Žák při vstupu do výuky už zná obecnou charakteristiku obyvatelstva Asie, případně některých asijských makroregionů. Také již dokáže pracovat s různými druhy úloh, analyzovat a vyhodnotit situaci a správné řešení. Žák také dokáže z předešlých hodin odvodit rozmístění obyvatelstva v Asii, jeho počet a dokáže také zhodnotit náboženskou situaci.

Základní pojmy:

věková pyramida, hustota zalidnění, jižní Asie, východní Asie, jihovýchodní Asie, islám, buddhismus, hinduismus, křesťanství, Darul Islam, Al-Kajdá

Problémové oblasti:

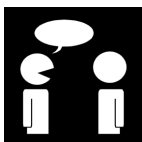
Problémovou úlohou by v tomto případě mohl být úkol, kdy žáci musí dle textu zodpovědět určité otázky. Jedná se o úlohu na kritické myšlení.

Mezipředmětové vztahy:

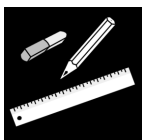
- dějepis
- základy společenských věd

Očekávané výstupy:

- Žák dokáže porovnat věkové pyramidy vybraných jihoasijských států s údaji za Českou republiku
- Žák lokalizuje oblasti s nejvyšší hustotou zalidnění a dokáže vysvětlit proč
- Žák umí z textu vybrat nejpodstatnější informace a zodpovědět otázky, týkající se rozložení náboženství v Indonésii
- Žák dokáže dle přiložených kartogramů seřadit obyvatelstvo od nejnižšího k nejvyššímu dle počtu obyvatel a podílu městského obyvatelstva

Pomůcky:

- Školní atlas světa
- učebnice zeměpisu
- psací potřeby
- internet

Pracovní list:

Úkol č. 1 – Žáci jsou rozděleny do čtyř skupin. Každá skupina si vylosuje stát, jehož věkovou pyramidu porovná s věkovou pyramidou České republiky. Poté každá skupina prezentuje zbytku třídy, která si značí do pracovního listu. Úloha může být použita po výkladu ohledně počtů obyvatel jihovýchodní Asie.

Úkol č. 2 – Úloha vhodná k samostatnému vypracování. V otázkách porovnání s jinými makroregionu může učitel třídu rozdělit na dvě skupiny, ale není nutné. Pozor, může být pro některé žáky matoucí.

Úkol č. 3 – Tato úloha je určena k řešení ve dvojicích a věnuje se náboženství v daném regionu. Žáci také mohou úkol zpracovávat samostatně, nicméně úkol je spíše složitějšího charakteru. Po vypracování učitel úkol hromadně zkontroluje. Pokud mají žáci možnost, mohou využít internetu, případně atlasu.

Úkol č. 4 – Čtvrtý a poslední úkol je opět původně zamýšlen, jako úkol domácí. Opět je totiž potřeba využít internet, nicméně pokud by učitel dané mapy vytiskl, případně vložil do prezentace, mohou žáci úkol zpracovávat i v samotné hodině. Jedná se o práci s kartogramy, kterou by již žáci měli zvládat.

8.7 Asijští tygři

Vstupní informace:

Při vstupu do výuky má žák obecné informace o hospodářství Asie. Dokáže označit silné hospodářské regiony a také vyčlenit vyspělé a rozvojové státy Asie. Také dokáže určit regiony zabývající se spíše zemědělskou činností od regionů průmyslových.

Základní pojmy:

hospodářský sektor, zemědělství, průmysl, služby, rýže, cukrová třtina, koření, drůbež, prasata, rybolov, ropa, cín, měď

Problémové oblasti:

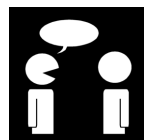
Hned první otázka může být poněkud matoucí, nicméně pokud žák zauvažuje nad opravdu nejdůležitějším sektorem pro daný stát, neměl by být s jejím zpracováním problém.

Mezipředmětové vztahy:

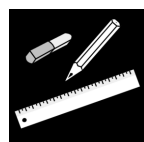
- dějepis
- Biologie

Očekávané výstupy:

- Žák dokáže rozdělit státy jihovýchodní Asie dle nejdůležitějšího hospodářského sektoru
- Žák umí porovnat data za podíl pracujících v jednotlivých hospodářských sektorech vybraných států makroregionu jihovýchodní Asie s daty za Českou republiku
- Žák umí zhodnotit správnou odpověď na vybrané otázky, případně opravit tvrzení.
- Žák lokalizuje na slepé mapě významné zemědělské a průmyslové oblasti regionu a oblíbené turistické destinace.

Pomůcky:

- Školní atlas světa
- tabulky
- učebnice zeměpisu
- nástěnná mapa makroregionu jihovýchodní Asie nebo Asie
- psací potřeby, případně pastelky
- internet

Pracovní list:

Úkol č. 1 – První úkol zhodnotí žákovu práci s atlasem, tabulkami a případně s internetem. Žák musí rozhodnout, jaký hospodářský sektor je nejdůležitější pro daný stát jihovýchodní Asie. Úloha je koncipována pro spíše samostatné vypracování, nicméně učitel také může žáky rozdělit do tří skupin, kdy každá skupina vybere státy, které přísluší do jejich sektoru (zemědělství, průmysl, služby) a okomentují svou volbu.

Úkol č. 2 – Úkol vhodný k vypracování ve čtyřech skupinách. Učitel žáky rozdělí a každé skupině přidělí jeden stát makroregionu, jehož data žáci porovnají s daty za Českou republiku. Poté prezentují zjištěné informace zbytku třídy.

Úkol č. 3 – Tento úkol je vhodný k samostatnému vypracování. Žák má zhodnotit správnost tvrzení a případně tvrzení doplnit nebo opravit. Na první pohled jednoduchá úloha se ale může stát jednou z nejsložitějších úloh. Úlohu je vhodné zařadit na konec hodiny pro případné opakování učiva. Žák může využít práci s atlasem, případně s internetem.

Úkol č. 4 – Poslední úkol byl původně zamýšlen jako úkol domácí, nicméně pokud v hodině zbude čas, může i tento úkol sloužit jako úkol opakovací. Jedná se o doplňování do slepé mapy jihovýchodní Asie. Žáci by neměli zapomínat na legendu. Vypracování úkolu může být uděláno i formou hromadnou, kdy žáci po jednom chodí k nástěnné mapě k tabuli a postupně ukazují dané náležitosti. Zbytek třídy si značí do pracovního listu.

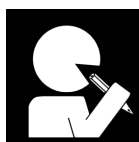
8.8 Události minulé a současné

Vstupní informace:

Jedná se o druhý pracovní list, který je spíše určen do hodin semináře ze zeměpisu. Žáci proto do hodiny vstupují se znalostmi z oblasti nejen světadílu Asie, ale také se znalostmi regionu jihovýchodní Asie. Samozřejmě, pokud by učitel chtěl pracovní list využít v klasické hodině, určitě může, ale musí počítat s tím, že ne všichni žáci budou schopni pracovní list vyplnit.

Základní pojmy:

Rudí Khmérové, Vietnamská válka, tsunami, Petronas tower, ASEAN, APEC, Asijští tygři (draci), opiový trojúhelník

Problémové oblasti:

Problémovou oblastí může být již samotný první úkol. Fotky, které mají žáci poznat mohou být na rozpoznání složitější, než se zdá. Žáci však mají možnost využít internetu.

Mezipředmětové vztahy:

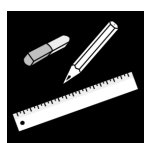
- dějepis
- základy společenských věd

Očekávané výstupy:

- Žák umí dle zadaných obrázků vysvětlit vážnost situace a porovnat s aktuálním vývojem států jihovýchodní Asie.
- Žák dokáže správně přiřadit členské státy na mapách ke konkrétní organizaci, odůvodnit a vyjmenovat základní cíle organizací
- Žák je schopný pomocí internetového odkazu lokalizovat danou oblast, vysvětlit o co se jedná a dohledat informace k dnešní situaci

Pomůcky:

- Školní atlas světa
- učebnice zeměpisu
- nástěnná mapa makroregionu jihovýchodní Asie nebo Asie
- psací potřeby
- internet

Pracovní list:

Úkol č. 1 – Žáci samostatně nebo ve dvojicích poznávají dle obrázků různé situace, týkající se blízké či nedávné budoucnosti států jihovýchodní Asie. Vyhodnocují a kriticky přemýšlejí nad důsledkem pro dané státy. Mohou využít internet, případně atlas.

Úkol č. 2 – U druhého úkolu žáci přiřazují k jednotlivým mapám organizace, které mapy postihují. Úkol je vhodný k vypracování samostatně, případně hromadně za asistence učitele.

Úkol č. 3 – Další úkol, jež navazuje na úkol předešlý, již žáci vypracovávají ve skupinách. Učitel žáky rozdělí na tři skupiny a každé přiřadí jednu světovou organizaci. Žáci za pomocí internetu a učebnice dohledávají informace k jednotlivým organizacím. Poté dohledané informace prezentují zbytku třídy.

Úkol č. 4 – Čtvrtý a poslední úkol může sloužit jako úkol domácí, případně také žáci úkol mohou vypracovávat přímo v hodině. U tohoto úkolu je ale zapotřebí mít přístup na internet. Pokud učitel zvolí možnost domácího úkolu, může si na něj skupina žáků připravit referát ve formě prezentace či posteru.

9 Testování pracovních listů

Důležitou věcí při tvorbě pracovních listů je také jejich následné otestování na některé ze středních škol. Proč právě test pracovních listů?

Vytvořit samotný soubor pracovních listů není vůbec jednoduchá záležitost. Při vytváření se však můžeme dopustit hned několika chyb, které jsou blíže popsány v kapitole 6.3. I přes tato upozornění se do pracovních listů může vloudit mnoho jiných chyb a jak již praví latinské přísloví: „PLUS VIDENT OCULI, QUAM OCULUS,“ tedy: „Víc vidí obě oči, nežli jedno oko.“

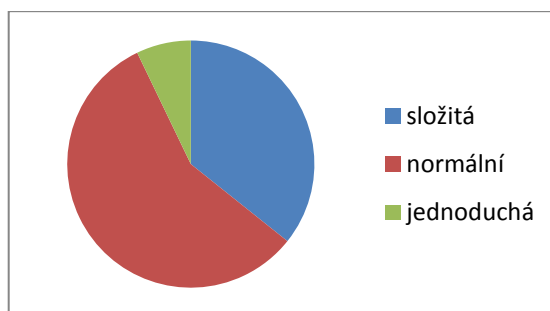
Testování pracovních listů proběhlo na Slovanském gymnáziu v Olomouci pod vedením paní Mgr. Evy Štanglerové. Vzhledem k časové náročnosti pracovních listů jim byly vyhrazeny dvě učební hodiny zeměpisu ve třídách 3.B a 7B8. Žáci byli rozděleni na několik skupin a každá skupina dostala své pracovní listy, jež měla vyplnit. Celkově se zúčastnilo 57 žáků obou tříd.

Počet žáků, jež pracovní listy testovali, určitě není nijak závratný. K doopravdy důkladnému otestování pracovních listů by byla zapotřebí mnohem větší skupina žáků. I přes tyto záležitosti přispělo testování k velmi důležitým poznatkům a k úpravě některých nejednoznačných otázek a úloh v pracovních listech, a tudíž přispělo k zdokonalení celého pracovního sešitu. Upravené pracovní listy jsou již součástí této diplomové práce.

Žáci, po vyplnění jednotlivých pracovních listů, také obdrželi dotazník, jenž celkově shrnoval testovaný pracovní list. Dotazník se sestával z několika otázek, které měli blíže určit kritické úlohy a konkrétní nesrovnalosti, které žákům při vyplnění vadily. Samotný dotazník najdeme v příloze v kapitole níže.

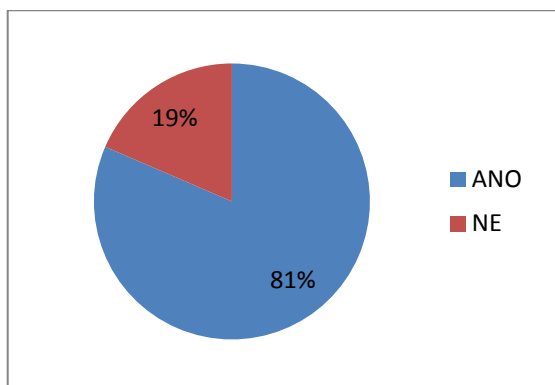
9.1 Testované pracovní listy celkově

Dotazník se, jak již bylo výše napsáno, skládal s několika otázek. Hned první a důležitou otázkou byla otázka na složitost práce s pracovním listem. Více jak polovině žáků nepřišla práce s pracovním listem ani složitá, ani jednoduchá (viz graf níže).

Obr. 3 Práce s pracovním listem

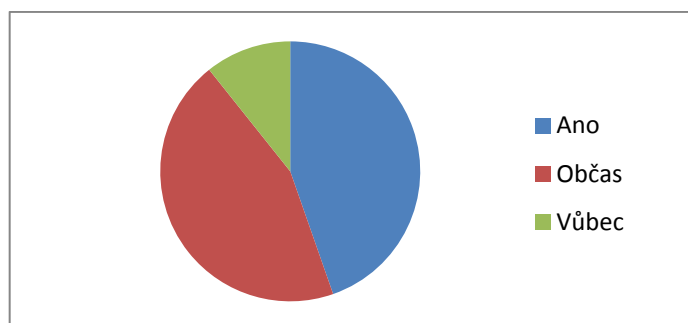
Až 81 % žáků uvedlo, že otázky byly srozumitelné a nebylo jim tedy co vytknout. U zbylých zhruba dvaceti procent studentů byly nesrozumitelné otázky identifikovány a pozměněny.

Obr. 5 Srozumitelnost otázek

Otázky, jež studenti neznali, protože je s nimi v hodinách učitel neprobíral, se objevovali u zhruba 35 % studentů. Jednalo se převážně o otázky z pracovních listů určených spíše pro seminář. Dále měli žáci zodpovědět otázky týkající se nejtěžšího a nejjednoduššího ražení. Opět se objevovalo mnoho odkazů na otázky z pracovních listů doporučených spíše pro seminář než do klasických hodin (k jednotlivým otázkám více v další podkapitole).

Na konec dotazníku byly zařazeny otázky, týkající se práce s pracovními listy v hodinách, kdy většina studentů uvedla (90 %), že v hodinách zeměpisu jsou zvyklí s pracovními listy pracovat.

Obr. 6 Práce v hodinách s pracovními listy

K využití pracovního listu jako studijního materiálu na písemku, případně do jiných hodin souhlasilo až 70 % dotázaných studentů.

9.2 Jednotlivé otázky v pracovních listech

Tato podkapitola mapuje nejsložitější, nejednoznačné a nejjednodušší otázky pro žáky u jednotlivých pracovních listů.

V podhůří střechy světa

Tento pracovní list nepůsobil žákům větší potíže, ba naopak. Celkově jim přišel jako nejjednodušší, zejména co se týče úvodního textu a otázky č. 1. Proto dle mého názoru by tato otázka měla být zpracovaná bez atlasu, protože právě toto byla nejčastější odpověď žáků na dotaz, proč byla tato otázka nejjednodušší.

Osobně jsem si myslela, že otázkou těžšího rázu bude pro žáky otázka č. 2., nicméně jsem byla mile překvapena, že nikomu jako složitější nepřipadala. Žáci pouze upozornili na nedostatek místa k vysvětlení, proč přiřadili právě tento klimadiagram k dané oblasti.

Tisíc a jeden...

Co se týče tohoto pracovního listu, dle testovaných žáků byla práce s ním o něco málo složitější. Za nejtěžší otázku byla považována otázka č. 3., kdy žáci museli doplnit předvyplněnou tabulku. Mnoho žáků také uvedlo, že i přes možnost použití atlasu byla pro ně úloha složitá. Tabulka byla tedy doplněna o další pojmy, které by samotnou otázku měly zjednodušit.

Za jednodušší byla považována otázka č. 1. Úloha se na první pohled může zdát opravdu primitivní, navíc dokreslení křivky přišlo žákům vážně jednoduché. Naopak si už ale žáci příliš nevěděli rady s okomentováním vytvořené křivky. Mnoho z nich nenapsalo dokonce žádnou odpověď a pouze v dotazníku uvedlo, že otázka byla jednoduchá.

Majestátnost a chudoba

Z regionu jižní Asie se pracovní list Majestátnost a chudoba žákům jevil jako druhý nejtěžší. Za chaotickou otázku byla označena hned úvodní otázka č. 1. Jako důvod žáci uvedli podobnost pojmů a ve většině případů také uváděli stejné, případně podobné odpovědi hned u několika pojmů. Otázka byla upravena tím, že podobné pojmy byly odstraněny.

Nejsložitější otázkou listu pak byla otázka č. 4. Žáci uvedli, že otázka je zdlouhavá a spíše by se hodila jako domácí úkol, případně k přípravě několika referátů na daná témata. I já osobně se přikláním spíše k domácímu úkolu, prezentaci či posteru, nebo k formě skupinového vypracování. Otázka byla ponechána ve stejném znění, pouze v metodickém listu dopsáno, že se může jednat o domácí úkol či referát ve formě prezentace nebo posteru.

Kolébka nejstarší civilizace

Posledním a údajně jedním z nejtěžších pracovních listů je list Kolébka nejstarší civilizace. Jak už bylo napsáno výše, list byl původně zamýšlen do seminárních hodin. Nicméně i přes to byl také otestován v klasické hodině.

Za nesrozumitelnou otázku byla žáky označena otázka č. 2. Jako důvod uváděli to, že spíše věděli, co přineslo obyvatelstvo jižní Asie Evropě. I přes to někteří otázku vyplnili správně. Dle mého názoru stačí více popřemýšlet nad odpověďmi. Otázka byla doplněna o opačnou otázku, jak již bylo zmíněno výše.

Obecně za nejtěžší otázky byly považovány čísla 3. a 4. Málokterý žák dokázal u úkolu č. 3. správně určit vlajku státu Indie, i přes značnou nápovědu. Byla tedy přidána další indicie k bližšímu určení státu. Druhou a také těžší otázkou byla čtvrtá otázka. Tato úloha byla také původně zamýšlena jako domácí úkol, případně právě do hodin semináře, kde by žáci měli přístup k internetu. Otázka zůstává bez opravy, dopsáno do metodických listů.

V monzunovém zákrytu

Mezi nejjednodušší úlohy tohoto pracovního listu patřily otázky č. 1. a 3. U otázky č. 1 byla důvodem opět práce s atlasem, kdy žáci upozornili na to, že hranice litosférických desek pouze obkreslili. Doporučila bych tuto úlohu vypracovávat bez atlasu a s atlasem pouze zkontrolovat. Za druhou jednoduchou otázku byla označena otázka č. 3. Žáci uvedli, že je to z důvodu toho, že odpovědi znali již z hodin biologie- Otázka může být opakovacího charakteru, i přes to některých žákům činilo problém odpověd' na otázku, co je to endemit.

Co se týče složitějších otázek, dle testovaných žáků se v tomto listu složitější otázka nevyskytovala.

Lidská barevnost

V pořadí šestý hodnocený list, ve směs, také žákům nepůsobil větších problémů. Osobně jsem se domnívala, že otázka č. 1. bude pro žáky jedna z nejsložitějších. K mému překvapení byla nakonec první otázka popsána jako spíše jednoduchá z důvodu pouhého porovnání dvou grafů.

Naproti tomu otázky č. 2. a 3., označované za průměrné, byli ve stejném pracovním listu pro žáky nejsložitějšími. Otázka č. 2 nebyla v dotaznících přímo označena, ale po zjištění výsledků místo hustoty zalidnění připomínala průběh nížin. Na tomto základu byla upravena mapa, podle níž měli žáci hustotu zalidnění poznávat a srovnávat. To otázku č. 3. již zaškrtili jako

nejtěžší sami žáci. Dle jejich názoru otázky pod textem nebyli příliš jednoznačné. Na tento popud jsem otázky u úkolu číslo 3. upravila do jednoznačnější podoby.

Asijské tygři

Ve velice rozporuplně hodnoceném pracovním listu Asijské tygři se setkáváme s několika úlohami, kdy je část žáků hodnotí jako složité a část žáků jako jednoduché. Tento fakt se týká zejména otázek číslo 1. a 3. Otázka číslo 1 byla spíše považována za těžší než otázka č. 3., i přes to se obě otázky dostaly do sporného bodu. Na základě toho jsem se rozhodla obě otázky upravit.

Za jednodušší otázky byly označeny úlohy č. 2. a 4. Opět ze stejných důvodů, jako již byly výše napsány. Otázka č. 2. z důvodu jednoduchého porovnávání dvou grafů a důvodem u úkolu č. 4. bylo obkreslování z atlasu. Opět bych doporučila úlohu č. 4 vytvářet bez atlasu. K úkolu č. 2. byl přidán další úkol.

Události minulé a současné

Stejně jako pracovní list Kolébka nejstarší civilizace i tento list je primárně určen do semináře. Také úlohy z daného pracovního listy byly vyzkoušeny v klasické hodině a také stejně jako úkoly z listu popsaného výše byly otázky z pracovního listu Události minulé a současné označeny za složitějšího rázu.

Jednoduchá otázka se zde pro žáky nenašla žádná. Naproti tomu nejsložitější byly hned první úlohy 1. a 2. U otázky číslo 1 byly přidány nápovědy k lepšímu poznání některých obrázků. U druhé otázky pak vyměněny mapy s českými popisky států pro lepší poznání jednotlivých organizací. Žáci také uvedli, že celkově by se k těmto otázkám hodilo využít internetu. Proto jsem toho názoru, zařadit pracovní list spíše než do klasické hodiny, tak do hodiny seminární.

Testování pracovních listů a celého pracovního sešitu rozhodně pomohlo k zdokonalení a mnohem lepšímu interpretování jednotlivých úkolů. Tímto bych chtěla ještě jednou poděkovat paní RNDr. Marcele Gažarové za umožnění vyzkoušení pracovních listů na Slovanském gymnáziu a především paní Mgr. Evě Štanglerové za umožnění vyzkoušení pracovních listů přímo v jejich hodinách zeměpisu.

DOTAZNÍK PRO ŽÁKY

Prosím o vyplnění následujícího dotazníku k pracovnímu listu, který jsi obdržel k vyplnění. Zakroužkuj, případně doplň odpověď.

Třída:

Škola:

Název pracovního listu:

1. Práce s pracovním listem byla pro tebe:

- a) Složitá
- b) Normální
- c) Jednoduchá

2. Byly otázky srozumitelné

ANO – NE

Nerozuměl/a jsem otázce (otázkám) číslo.....

3. Objevila se některá otázka, kterou jste v hodinách neprobírali?

ANO – NE

Neprobírali jsme otázku číslo.....

4. Která otázka byla podle tebe nejtěžší? (Více odpovědí – rozepiš se v poznámkách)

Otázka číslo.....

Proč?.....

5. Která otázka byla pro tebe nejjednodušší? (Více odpovědí – rozepiš se v poznámkách)

Otázka číslo.....

Proč?.....

6. Pracujete v hodinách zeměpisu často s pracovními listy?

- a) Ano
- b) Občas
- c) Vůbec

7. Používal/a bys pracovní listy jako studijní materiál (například při učení na písemku)?

- a) Ano
- b) Ne

Prostor pro další poznámky:

10 Závěr

Hlavním cílem předkládané diplomové práce byl návrh a tvorba pracovního sešitu, který obsahuje chronologicky řazené pracovní listy na téma jižní a jihovýchodní Asie. Forma pracovních listů byla zvolena vzhledem k možnosti kombinace zábavného a poučného vzdělání pro studenty různých středních škol.

Na českém trhu je bohužel k dostání omezené množství učebnic, které se řešené problematice věnují. Část literatury se tématu dotýká pouze okrajově a neřeší všechny důležité aspekty řešeného tématu. V tištěné podobě pro střední školy neexistuje žádný pracovní sešit nebo pracovní list. Pracovní listy si zpravidla učitelé vytvářejí sami v návaznosti na tematický obsah hodin. Výjimečně jsou pracovní listy umístěny na internetu nebo webových stránkách školy, kde učitel pracuje.

Pracovní listy byly vytvořeny na základě studia dostupné literatury, učebnic, odborných článků, textů a internetových zdrojů. Tyto zdroje byly doplněny o vlastní zkušenosti získané z pedagogické praxe. Pracovní sešit se skládá z osmi pracovních listů. Při zpracování pracovních listů byl kladen důraz na přehlednost, jednoduchost a grafickou názornost probírané látky. Pracovní listy je možné využít při výuce v klasických hodinách i v seminářích. Jediným faktorem limitujícím použití je rozdílná hloubka probíraného učiva napříč středními školami.

Po zpracování bylo vhodné pracovní listy vyzkoušet. Proto byly osloveny školy jako Slovanské gymnázium Olomouc, Mendelovo gymnázium Opava a Biskupské gymnázium Brno. Většina oslovených škol spolupráci na testování odmítla z důvodu odlišného termínu výuky tématu (většinou květen a červen). Proto byly pracovní listy otestovány pouze na Slovanském gymnáziu v Olomouci, další školy budou následovat až po odevzdání diplomové práce.

Test na Slovanském gymnáziu v Olomouci výraznou měrou přispěl ke zdokonalení, zkvalitnění a k úpravě pracovních listů. Úpravy jsou zahrnuty v této diplomové práci. Díky spolupráci s Mgr. Evou Štanglerovou, RNDr. Marcelou Gažarovou a se studenty Slovanského gymnázia se podařilo nejen odstranit drobné chyby a nejasné formulace, ale zároveň vytvořit použitelný studijní materiál.

11 Summary

The aim of this work was to design and create a workbook that would contain arranged in chronological order worksheets on South and Southeast Asia. Would be amusing and instructive form of student educating from various secondary schools.

On the czech market already exists a few books that are only marginally subjected and does not address all the relevant requirements of the topic . Regarding the worksheet or workbook, in printed form, there is no secondary schools. Many worksheets for teachers to create their own hours and worksheets placed for download on the internet or aspects of their own school.

Worksheets were not created only as personal opinion, but also by studying the myriad of literature as has already been mentioned textbooks, articles and texts, webs, and finally was drawn and his own experience of pedagogic practice. I tried to create worksheets carefully and graphically arranged to motivate not only with content, but also relative.

Due to „time grant“ to the topic of South and Southeast Asia in secondary schools, and the width of the workbook, which consists of a total of eight worksheets, it is clear that not all the sheets would be useful for teacher in education. That is why I chose to only those worksheets that he fits right into teaching, or used all worksheets and chose only some of them suitable jobs. The sheets are quite interactive and some tasks are also needed internet connection. Some of the worksheets are better suited to teaching lessons in classical, others in workgroups, but as has been written above, it is entirely up to the teacher to evaluate the worksheets and use.

The actual worksheets were tested on the Slovanske gymnasium in Olomouc. The test has contributed to the improvement and quality of worksheets and adjust to its final form, which is included in this work. I believe that together with Mrs. Eva Štanglerová, Mrs. Marcela Gažarová and students we managed to not only remove excess errors, but at the same time create a usable resource.

12 Seznam použité literatury a internetové zdroje

Použitá literatura:

- BAAR, V. Hospodářský zeměpis: regionální aspekty světového hospodářství. Praha 2008.
- BIČÍK, I. a kol. Hospodářský zeměpis: globální geografické aspekty světového hospodářství. Praha 2010.
- BIČÍK, I. a kol. Makroregiony světa. Praha 2010.
- BIČÍK, I. a kol. Regionální zeměpis světadílů. Praha 2010.
- BYČKOVSKÝ, P.; ZVÁRA, K. Konstrukce a analýza testů pro přijímací řízení. Praha 2007.
- HÁJEK, J. Vybrané kapitoly z didaktiky geografie I. Plzeň 1999.
- HORÁK F. Kapitoly z obecné didaktiky (projektování a realizace výuky). Olomouc 1994.
- CHRÁSKA, M. Didaktické testy: příručka pro učitele a studenty učitelství. Brno 1999.
- KALHOUS, Z.; OBST, O. Školní didaktika. Praha 2009.
- KAŠPAROVSKÝ, K. Zeměpis II. v kostce. Praha 2008.
- MAŇÁK, J. Výukové metody. Brno 2003.
- PLUSKAL, M. a kol. Geografie 3. Regionální geografie světa pro střední školy. Praha 1998.
- PRŮCHA, J. Moderní pedagogika. Praha 2009.
- PRŮCHA, J. Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory a výzkumné pracovníky. Brno 1998.
- PRŮCHA, J. Učení z textu a didaktická informace. Praha 1987.
- SIKOROVÁ, Z. Hodnocení a výběr učebnic v praxi. Ostrava 2007.
- SKOUPIL, Z.; ŘEŠÁTKO, M. Teorie tvorby a hodnocení učebnic pro odborné školství. Praha 1975.
- SÝKORA, M. Učebnice: její úloha v práci učitele a ve studijní činnosti žáků a studentů. Praha 1996.
- Školní atlas světa. 3. vyd. Redaktor Jan Ptáček. Praha 2011.

TYMRÁKOVÁ, I.; JEDLIČKOVÁ, H.; HRADILOVÁ, L. Pracovní list a tvorba pracovního listu pro přírodovědné vzdělání. IN: Metodologické a výskum v oblasti didaktik přírodovědných polínohospodarských a příbuzných oborov. Nitra 2005.

WAHLA, A. Strukturní složky učebnic geografie. Praha 1983.

ZUJEV, D. D. Jako tvorit učebnice. Bratislava 1985.

RNDr. Marcela Gažarová, učitel zeměpisu na Slovanském gymnáziu Olomouc. Ústní sdělení.

Mgr. Eva Štanglerová, učitel zeměpisu na Slovanském gymnáziu Olomouc. Ústní sdělení.

Internetové zdroje:

KATEDRA OBECNÉ FYZIKY, Západočeská univerzita v Plzni. Dielektrika: kvalitně. [online]. 2009. vyd. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z <http://dielektrika.kvalitne.cz/ulohy.html>.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z WWW: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPG-2007-07_final.pdf.

Školní vzdělávací program Slovanského gymnázia Olomouc. [online]. Olomouc: Slovanské gymnázium, 2009. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.sgo.cz/Skolni-vzdelavaci-program/>>

Školní vzdělávací program Mendelova gymnázia Opava. [online]. Opava: Mendelovo gymnázium, 2014. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.mgo.opava.cz/verejne-dokumenty/>>

Školní vzdělávací program Biskupského gymnázia Brno. [online]. Brno: Biskupské gymnázium, 2013. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.bigy.cz/obsah/skolni-vzdelavaci-program>>

13 Zdroje dat

Mapové zdroje:

Asia-Pacific economic cooperation: APEC. [online]. 2014 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://www.apec.org/>

Association of Southeast Asian nations: ASEAN. [online]. 2014 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://www.asean.org/>

ESRI Tutorial Data (verze 2013). [online]. 2013 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://www.esri.com/data/data-maps/data-and-maps-dvd>

Gridded Population of the World: Hustota zalidnění. [online]. 1997-2014. [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://sedac.ciesin.columbia.edu/data/set/gpw-v3-population-density>

Information on India maps: monzuny. [online]. 2014 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://www.mapsofindia.com/maps/india/>

SRTM 90m Digital Elevation Database v4.1. [online]. [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://www.cgiar-csi.org/data/srtm-90m-digital-elevation-database-v4-1>

Tiger cub economies: Asijští tygři. [online]. 2014 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Tiger_Cub_Economies

World religion database: Regiony podle vyznání. [online]. 2011 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: http://worldmap.harvard.edu/data/geonode:wrp_province_religion_gg0

World muslim population: Mapa muslimského vyznání. [online]. 2013. vyd. [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://features.pewforum.org/muslim-population/>

Použité obrázky:

Bandra–Worli Sea link. [online]. 2014 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Mumbai_skyline88907.jpg

Benazír Bhuttová. [online]. 2011 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://spilderberg.wordpress.com/2011/05/02/znala-premierka-pakistanu-pravdu/>

Buddhismus. [online]. 2014 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://www.aikido-klub-praha.cz/aikido/zajimavosti/buddhismus/>

Dalajláma. [online]. 2012 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://www.osacr.cz/2012/05/23/je-dalajlama-spasitel-nebo-sobecky-blb/>

Hinduismus. [online]. 2008 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://absolventi.gymcheb.cz/2009/pasouku/5strana.html>

Islám. [online]. 2014 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://islam.mypage.cz/>

Chudoba v Indii. [online]. 2013 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/c1-59718340-svetova-banka-tretina-nejchudsich-lidi-sveta-zije-v-indii-nejhure-je-na-venkove>

Křesťanství. [online]. 2014 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:WikiProjekt_K%C5%99es%C5%A5anstv%C3%AD/Vyznamen%C3%A1n%C3%AD

Režim odtoku. [online]. 2009 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://gymtri.trinec.org/>

Indíra gándhí. [online]. 2010 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: [http://althistory.wikia.com/wiki/Indira_Gandhi_\(The_Found_Order\)](http://althistory.wikia.com/wiki/Indira_Gandhi_(The_Found_Order))

Klimadiagramme weltweit. [online]. 2014 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://www.klimadiagramme.de/>

Kosmodrom. [online]. 2013 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/veda/vesmir/indie-vyslala-nepilotovanou-sondu-k-marsu-drahy-spas_287910.html#.U1bajfl_t9o

Mahátma Gándhí. [online]. 2010 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://geniussquared.com/941/gandhi-genius/>

Petronas tower. [online]. 2014 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: http://www.asianpictures.org/petronas_twin_towers.html

Rudí Khmérové. [online]. 2013 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Rud%C3%AD_Khmerov%C3%A9

Tsunami. [online]. 2014 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/2004_Indian_Ocean_earthquake_and_tsunami

Vietnamská válka. [online]. 2010 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/obrazem-nahlednete-do-pekla-vietnamske-valky-skoncila-pred-35-lety-p90-/zahranicni.aspx?c=A100504_105723_zahranicni_ip

Vlajka Indie. [online]. 2014 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://www.statnivlajky.cz/indie>

PŘÍLOHY

14 Seznam příloh

- Příloha č. 1** **Rastr pro hodnocení učebnic**
BAAR, V. Hospodářský zeměpis: regionální aspekty světového hospodářství. Praha 2008.
- Příloha č. 2** **Rastr pro hodnocení učebnic**
BIČÍK, I. a kol. Hospodářský zeměpis: globální geografické aspekty světového hospodářství. Praha 2010.
- Příloha č. 3** **Rastr pro hodnocení učebnic**
BIČÍK, I. a kol. Makroregiony světa. Praha 2010.
- Příloha č. 4** **Rastr pro hodnocení učebnic**
BIČÍK, I. a kol. Regionální zeměpis světadílů. Praha 2010.
- Příloha č. 5** **Rastr pro hodnocení učebnic**
KAŠPAROVSKÝ, K. Zeměpis II. v kostce. Praha 2008.
- Příloha č. 6** **Rastr pro hodnocení učebnic**
PLUSKAL, M. a kol. Geografie 3. Regionální geografie světa pro střední školy. Praha 1998.
- Příloha č. 7** **Pracovní list: V podhůří střechy světa**
- Příloha č. 8** **Pracovní list: Tisíc a jeden...**
- Příloha č. 9** **Pracovní list: Majestátnost a chudoba**
- Příloha č. 10** **Pracovní list: Kolébka nejstarší civilizace**
- Příloha č. 11** **Pracovní list: V monzunovém zákrytu**
- Příloha č. 12** **Pracovní list: Lidská barevnost**
- Příloha č. 13** **Pracovní list: Asijští tygři**
- Příloha č. 14** **Pracovní list: Události minulé a současné**

Příloha č. 1 Analýza učebnice Hospodářský zeměpis (Baar).

Rastr pro hodnocení učebnic	
Hodnotící kritéria	Ano - Ne
I. kategorie: Přehlednost	
Má učebnice přehlednou strukturu?	Ano
Je vnitřní struktura textů v učebnici přehledná?	Ne
II. kategorie: Přiměřená obtížnost a rozsah učiva	
Jsou zadání úloh a cvičení a formulace otázek v učebnici jasné a srozumitelné?	Ano
Jsou výklad a vysvětlování v učebnici pro žáky srozumitelné a snadno pochopitelné?	Ano
III. kategorie: Odborná správnost	
Obsahuje učivo v učebnicích odborně správné poznatky?	Ano
IV. kategorie: Motivační charakteristiky	
Jsou výběr učiva v učebnici a úlohy a otázky pro žáky zajímavé?	Ano
Jsou v učebnici užívány grafické prostředky?	Ano
V. kategorie: Řízení učení	
Vyžadují úlohy také řešení problémů, objevováním tvořivou činnost apod. a ne jen reprodukci učiva?	Ano
Vedou texty v učebnici k uvažování, kritickému myšlení, hodnocení apod.?	Ne
Poskytuje učebnice dostatek možností k procvičování a opakování učiva?	Ne
VI. kategorie: Obrazový materiál	
Jsou ilustrace (tabulky, mapky, schémata, grafy) v učebnici jasné a smysluplné?	Ano
Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu?	Ne
VII. kategorie: Shoda s kurikulárními materiály	
Je výběr učiva v souladu s kurikulárními dokumenty (RVP)?	Ano
VIII. kategorie: Ergonomické a typografické vlastnosti	
Jsou druh a velikost písma v učebnici přiměřené?	Ne
IX. kategorie: Doplnkové texty a materiály	
Vydalo nakladatelství také pracovní sešit pro žáky k dané učebnici?	Ne
Je k dispozici příručka pro učitele k dané učebnici?	Ne
X. kategorie: Zpracování učiva	
Je odborný rozsah v učebnici prezentován také ve vztahu k jiným oborům?	Ne
Je v učebnici uvedeno, proč je nutné se učit určité poznatky a dovednosti?	Ne

Příloha č. 2 Analýza učebnice Hospodářský zeměpis (Bičík).

Rastr pro hodnocení učebnic	
Hodnotící kritéria	Ano - Ne
I. kategorie: Přehlednost	
Má učebnice přehlednou strukturu?	Ano
Je vnitřní struktura textů v učebnici přehledná?	Ne
II. kategorie: Přiměřená obtížnost a rozsah učiva	
Jsou zadání úloh a cvičení a formulace otázek v učebnici jasné a srozumitelné?	Ano
Jsou výklad a vysvětlování v učebnici pro žáky srozumitelné a snadno pochopitelné?	Ano
III. kategorie: Odborná správnost	
Obsahuje učivo v učebnicích odborně správné poznatky?	Ano
IV. kategorie: Motivační charakteristiky	
Jsou výběr učiva v učebnici a úlohy a otázky pro žáky zajímavé?	Ano
Jsou v učebnici užívány grafické prostředky?	Ano
V. kategorie: Řízení učení	
Vyžadují úlohy také řešení problémů, objevováním tvořivou činnost apod. a ne jen reprodukci učiva?	Ano
Vedou texty v učebnici k uvažování, kritickému myšlení, hodnocení apod.?	Ano
Poskytuje učebnice dostatek možností k procvičování a opakování učiva?	Ano
VI. kategorie: Obrazový materiál	
Jsou ilustrace (tabulky, mapky, schémata, grafy) v učebnici jasné a smysluplné?	Ano
Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu?	Ne
VII. kategorie: Shoda s kurikulárními materiály	
Je výběr učiva v souladu s kurikulárními dokumenty (RVP)?	Ano
VIII. kategorie: Ergonomické a typografické vlastnosti	
Jsou druh a velikost písma v učebnici přiměřené?	Ne
IX. kategorie: Doplnkové texty a materiály	
Vydalo nakladatelství také pracovní sešit pro žáky k dané učebnici?	Ne
Je k dispozici příručka pro učitele k dané učebnici?	Ne
X. kategorie: Zpracování učiva	
Je odborný rozsah v učebnici prezentován také ve vztahu k jiným oborům?	Ne
Je v učebnici uvedeno, proč je nutné se učit určité poznatky a dovednosti?	Ne

Příloha č. 3 Analýza učebnice Makroregiony světa.

Rastr pro hodnocení učebnic	
Hodnotící kritéria	Ano - Ne
I. kategorie: Přehlednost	
Má učebnice přehlednou strukturu?	Ano
Je vnitřní struktura textů v učebnici přehledná?	Ano
II. kategorie: Přiměřená obtížnost a rozsah učiva	
Jsou zadání úloh a cvičení a formulace otázek v učebnici jasné a srozumitelné?	Ano
Jsou výklad a vysvětlování v učebnici pro žáky srozumitelné a snadno pochopitelné?	Ano
III. kategorie: Odborná správnost	
Obsahuje učivo v učebnicích odborně správné poznatky?	Ano
IV. kategorie: Motivační charakteristiky	
Jsou výběr učiva v učebnici a úlohy a otázky pro žáky zajímavé?	Ano
Jsou v učebnici užívány grafické prostředky?	Ano
V. kategorie: Řízení učení	
Vyžadují úlohy také řešení problémů, objevováním tvořivou činnost apod. a ne jen reprodukci učiva?	Ano
Vedou texty v učebnici k uvažování, kritickému myšlení, hodnocení apod.?	Ano
Poskytuje učebnice dostatek možností k procvičování a opakování učiva?	Ano
VI. kategorie: Obrazový materiál	
Jsou ilustrace (tabulky, mapky, schémata, grafy) v učebnici jasné a smysluplné?	Ano
Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu?	Ano
VII. kategorie: Shoda s kurikulárními materiály	
Je výběr učiva v souladu s kurikulárními dokumenty (RVP)?	Ano
VIII. kategorie: Ergonomické a typografické vlastnosti	
Jsou druh a velikost písma v učebnici přiměřené?	Ne
IX. kategorie: Doplnkové texty a materiály	
Vydalo nakladatelství také pracovní sešit pro žáky k dané učebnici?	Ne
Je k dispozici příručka pro učitele k dané učebnici?	Ne
X. kategorie: Zpracování učiva	
Je odborný rozsah v učebnici prezentován také ve vztahu k jiným oborům?	Ne
Je v učebnici uvedeno, proč je nutné se učit určité poznatky a dovednosti?	Ne

Příloha č. 4 Analýza učebnice Regionální zeměpis světadílů.

Rastr pro hodnocení učebnic	
Hodnotící kritéria	Ano - Ne
I. kategorie: Přehlednost	
Má učebnice přehlednou strukturu?	Ano
Je vnitřní struktura textů v učebnici přehledná?	Ano
II. kategorie: Přiměřená obtížnost a rozsah učiva	
Jsou zadání úloh a cvičení a formulace otázek v učebnici jasné a srozumitelné?	Ano
Jsou výklad a vysvětlování v učebnici pro žáky srozumitelné a snadno pochopitelné?	Ano
III. kategorie: Odborná správnost	
Obsahuje učivo v učebnicích odborně správné poznatky?	Ano
IV. kategorie: Motivační charakteristiky	
Jsou výběr učiva v učebnici a úlohy a otázky pro žáky zajímavé?	Ano
Jsou v učebnici užívány grafické prostředky?	Ano
V. kategorie: Řízení učení	
Vyžadují úlohy také řešení problémů, objevováním tvořivou činnost apod. a ne jen reprodukci učiva?	Ano
Vedou texty v učebnici k uvažování, kritickému myšlení, hodnocení apod.?	Ano
Poskytuje učebnice dostatek možností k procvičování a opakování učiva?	Ne
VI. kategorie: Obrazový materiál	
Jsou ilustrace (tabulky, mapky, schémata, grafy) v učebnici jasné a smysluplné?	Ano
Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu?	Ano
VII. kategorie: Shoda s kurikulárními materiály	
Je výběr učiva v souladu s kurikulárními dokumenty (RVP)?	Ano
VIII. kategorie: Ergonomické a typografické vlastnosti	
Jsou druh a velikost písma v učebnici přiměřené?	Ano
IX. kategorie: Doplnkové texty a materiály	
Vydalo nakladatelství také pracovní sešit pro žáky k dané učebnici?	Ne
Je k dispozici příručka pro učitele k dané učebnici?	Ne
X. kategorie: Zpracování učiva	
Je odborný rozsah v učebnici prezentován také ve vztahu k jiným oborům?	Ne
Je v učebnici uvedeno, proč je nutné se učit určité poznatky a dovednosti?	Ne

Příloha č. 5 Analýza učebnice Zeměpis II. v kostce.

Rastr pro hodnocení učebnic	
Hodnotící kritéria	Ano - Ne
I. kategorie: Přehlednost	
Má učebnice přehlednou strukturu?	Ano
Je vnitřní struktura textů v učebnici přehledná?	Ano
II. kategorie: Přiměřená obtížnost a rozsah učiva	
Jsou zadání úloh a cvičení a formulace otázek v učebnici jasné a srozumitelné?	Ne
Jsou výklad a vysvětlování v učebnici pro žáky srozumitelné a snadno pochopitelné?	Ano
III. kategorie: Odborná správnost	
Obsahuje učivo v učebnicích odborně správné poznatky?	Ano
IV. kategorie: Motivační charakteristiky	
Jsou výběr učiva v učebnici a úlohy a otázky pro žáky zajímavé?	Ne
Jsou v učebnici užívány grafické prostředky?	Ano
V. kategorie: Řízení učení	
Vyžadují úlohy také řešení problémů, objevováním tvořivou činnost apod. a ne jen reprodukci učiva?	Ne
Vedou texty v učebnici k uvažování, kritickému myšlení, hodnocení apod.?	Ne
Poskytuje učebnice dostatek možností k procvičování a opakování učiva?	Ne
VI. kategorie: Obrazový materiál	
Jsou ilustrace (tabulky, mapky, schémata, grafy) v učebnici jasné a smysluplné?	Ano
Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu?	Ne
VII. kategorie: Shoda s kurikulárními materiály	
Je výběr učiva v souladu s kurikulárními dokumenty (RVP)?	Ano
VIII. kategorie: Ergonomické a typografické vlastnosti	
Jsou druh a velikost písma v učebnici přiměřené?	Ano
IX. kategorie: Doplnkové texty a materiály	
Vydalo nakladatelství také pracovní sešit pro žáky k dané učebnici?	Ne
Je k dispozici příručka pro učitele k dané učebnici?	Ne
X. kategorie: Zpracování učiva	
Je odborný rozsah v učebnici prezentován také ve vztahu k jiným oborům?	Ne
Je v učebnici uvedeno, proč je nutné se učit určité poznatky a dovednosti?	Ne

Příloha č. 6 Analýza učebnice Geografie 3.

Rastr pro hodnocení učebnic	
Hodnotící kritéria	Ano - Ne
I. kategorie: Přehlednost	
Má učebnice přehlednou strukturu?	Ano
Je vnitřní struktura textů v učebnici přehledná?	Ano
II. kategorie: Přiměřená obtížnost a rozsah učiva	
Jsou zadání úloh a cvičení a formulace otázek v učebnici jasné a srozumitelné?	Ano
Jsou výklad a vysvětlování v učebnici pro žáky srozumitelné a snadno pochopitelné?	Ano
III. kategorie: Odborná správnost	
Obsahuje učivo v učebnicích odborně správné poznatky?	Ano
IV. kategorie: Motivační charakteristiky	
Jsou výběr učiva v učebnici a úlohy a otázky pro žáky zajímavé?	Ano
Jsou v učebnici užívány grafické prostředky?	Ano
V. kategorie: Řízení učení	
Vyžadují úlohy také řešení problémů, objevováním tvořivou činnost apod. a ne jen reprodukci učiva?	Ne
Vedou texty v učebnici k uvažování, kritickému myšlení, hodnocení apod.?	Ne
Poskytuje učebnice dostatek možností k procvičování a opakování učiva?	Ne
VI. kategorie: Obrazový materiál	
Jsou ilustrace (tabulky, mapky, schémata, grafy) v učebnici jasné a smysluplné?	Ano
Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu?	Ne
VII. kategorie: Shoda s kurikulárními materiály	
Je výběr učiva v souladu s kurikulárními dokumenty (RVP)?	Ano
VIII. kategorie: Ergonomické a typografické vlastnosti	
Jsou druh a velikost písma v učebnici přiměřené?	Ano
IX. kategorie: Doplnkové texty a materiály	
Vydalo nakladatelství také pracovní sešit pro žáky k dané učebnici?	Ne
Je k dispozici příručka pro učitele k dané učebnici?	Ne
X. kategorie: Zpracování učiva	
Je odborný rozsah v učebnici prezentován také ve vztahu k jiným oborům?	Ne
Je v učebnici uvedeno, proč je nutné se učit určité poznatky a dovednosti?	Ne